

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce

Tereza Pevná

Projevy agrese a šikany na 2. stupni ZŠ

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma, Projevy agrese a šikany na 2. stupni ZŠ, vypracovala samostatně a užila jsem odborných pramenů, které uvádím v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne

Jméno a příjmení

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Michalovi Růžičkovi, Ph.D., za cenné rady a čas, který mi věnoval při řešení dané problematiky. Dále také děkuji Základní škole Komenského v Novém Městě nad Metují, Základní škole Nový Hrádek a Ing. Petře Rejtharové za ochotnou spolupráci.

Obsah

1 Úvod	6
2 Šikana	7
2.1 Vymezení termínu.....	7
2.2 Formy šikany	8
3 Agrese.....	14
3.1 Vymezení pojmu.....	14
3.2 Dělení agresí	15
3.2.1 Přímá a nepřímá agrese, verbální a fyzická agrese, aktivita a pasivita	15
3.2.2 Agrese emocionální, frustrační, instrumentální	17
3.3 Typologie agresorů	19
4 Průzkum a vyhodnocení dotazníků.....	22
4.1 Charakteristika zařízení spolupracujících v průzkumu.....	22
4.2 Východiska a cíle.....	24
4.3 Použitá výzkumná metoda	24
4.4 Výběr respondentů a kritéria výběru.....	24
4.5 Časový harmonogram průzkumu	25
4.6 Zpracování výsledků dotazníkového šetření.....	26
5 Diskuze	53
6 Závěr.....	54
7 Použitá literatura.....	58
8 Seznam příloh.....	61

1 Úvod

Motto: „Svět může být i jiný.

Jak důležité je nebát se a roztáhnout křídla.“

Sergio Bambarén

Bakalářská práce se zabývá projevy agrese a šikany na 2. stupni základních škol. Téma bylo vybráno na základě svých zkušeností z oboru etopedie, které byly získány v rámci studia na fakultě a během mé pedagogické praxe v různých zařízeních. Jedná se o téma velmi aktuální a diskutované. V dnešní době se s tímto sociálně patologickým jevem setkávají psychologové, pedagogové, vychovatelé, rodiče, žáci i celá naše společnost, můžeme ho tedy považovat za problém celospolečenský. Na základních školách se přítomnost agresivity a šikany začíná brát na vědomí. Na webových stránkách mnohých škol se dočteme o preventivních programech, někde sledují výskyt tohoto jevu pomocí anonymních dotazníků. Prostředí školy má velký vliv na odhalení šikany a omezení jejího vlivu již v počátečním stadiu. Velmi důležité je, aby se pedagogové v této problematice dokázali orientovat, zachytit první varovné signály a podařilo se jim u žáků vzbudit důvěru, jen tak je pedagog schopen vyzorovat patologické jednání, případně se o něm dozvědět a včas ho řešit.

Záměrem této práce bylo poskytnutí přehledu o agresi a šikaně na 2. stupni základních škol. Cílem bylo zmapovat současné poznatky o šikaně a agresi v širších souvislostech prostřednictvím odborné literatury. V teoretické části byla zpracována problematika šikany a agrese, možnosti jejich klasifikace, projevů a příčin.

Praktická část je věnována výzkumnému šetření, které bylo provedeno na ZŠ Komenského v Novém Městě nad Metují a na ZŠ Nový Hrádek. Na základě prozkoumání zkušeností žáků druhého stupně těchto základních škol bylo zkoumáno, zda se šikana na této škole objevuje a případně v jaké formě. Výzkum byl proveden metodou dotazníkového šetření. Respondenty byli žáci šestého až devátého ročníku. Výsledky šetření byly zpracovány do přehledných grafů, ze kterých byly vyvozeny závěry. Pokud jde o motivaci k výběru tohoto tématu týkajícího se agresivity a šikany, bylo zvoleno především proto, že se jedná o téma stále diskutované a aktuální, a to rovněž v souvislosti se školstvím. Po absolvování pedagogické fakulty bych se ráda stala součástí pedagogického procesu, považuji tedy za důležité toto téma v rámci možností prozkoumat.

2 Šikana

Šikanování je problémem celospolečenským a může nás provázet po celý život. Od raného dětství ve školních zařízeních, v rodině, v partnerských vztazích i na pracovišti. Zabývá se jím mnoha vědních oborů a disciplín např. psychologie, pedagogika, sociologie, etika aj. V těchto kapitolách se pokusíme o bližší vymezení termínu šikana. Zaměříme se na jednotlivé formy a vývojová stadia šikany. V závěru kapitoly se zmíníme o kyberšikaně. Porovnáme kyberšikanu a tradiční psychickou šikanu.

2.1 Vymezení termínu

Vymezení tohoto pojmu není zcela jednoznačné a už vůbec ne jednoduché. Původ nalezneme ve francouzském slově „chicane“, které označuje zlomyslné obtěžování, týrání, sužování a pronásledování. Z hlediska historického nenajdeme mnoho zdrojů, zabývajících se problematikou šikany. Pojem u nás jako první před listopadem 1989 zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který veřejně promluvil o tom, o čem mnozí věděli, ale mlčeli, protože existence šikany v prostředí socialistické armády, byla v té době tabuizována. (Říčan 1995, s. 25)

Definic tohoto negativního jevu již bylo formulováno mnoho. Dle metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol je šikana charakterizována jako: „*Jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožovat a zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných psychických a fyzických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo nemohou z nejrůznějších důvodů bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí emailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.*“ (www.msmt.cz)

Hlavní vnější rysy šikanování dle Koláře (2005) lze popsat následovně: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.*“ (Kolář, 2005, s. 27)

Říčan (1995) popisuje definici šikany podrobněji: „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.*“ (Říčan, 1995, s. 26)

Bendl (2003) nám ve své definici přibližuje rozdíl mezi šikanou a škádlením: „*Mnohdy je těžké určit hranici mezi nevinným škádlením a šikanou. Neexistuje nějaká přesná, jednoznačná, ostrá hranice mezi tím, jaké chování je už šikana a jaké ještě ne. Šikana je ve své podstatě obtěžování druhého člověka. Problém spočívá v tom, že existuje mnoho způsobů, jak může někdo někoho obtěžovat.*“ (Bendl, 2003, s. 24)

Kyriacou (2005) vymezuje šikanu jako: „*Trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení.*“ (Kyriacou, 2005, s. 26)

Výše uvedení autoři se navzájem shodují v názoru, že pro šikanu je zásadní nepoměr sil mezi obětí a agresorem. Jedná se o psychické, fyzické či kombinované týrání žáka nebo skupiny žáků, prostřednictvím manipulace a agrese. Násilné ponižující chování se v mnoha případech děje opakovaně, ale opakovat se nemusí.

V souvislosti se šikanou Martínek (2009, s. 109) uvádí termín teasing. „*Za teasing můžeme označit chování, které zdánlivě šikanu připomíná. Jde o nevinné škádlení mezi dětmi.*“

2.2 Formy šikany

Kolář (2005) praktické projevy šikanování člení dle tzv. trojdimensionální „mapy“ na tři základní formy:

- přímé a nepřímé
- fyzické a verbální
- aktivní a pasivní

Kombinací těchto tří forem vznikne osm druhů šikanování. Pomocí této citlivé klasifikace můžeme dobře postihnout odlišnosti u různých typů šikanování, například mezi dívkami a chlapci.

Tento pohled na šikanování v praxi nám poslouží k zachycení různých alarmujících nebo nepřímých varujících signálů, díky kterým jsme schopni rychleji posoudit danou situaci. Pro účinnější pomoc však jen vnější pohled nestačí. Celý proces vyšetření i nápravy vyžaduje znalosti vnitřního rozměru šikanování.

Pro přehlednost je uvedena klasifikace jednotlivých typů v následující tabulce:

Tabulka č. 1: Druhy šikanování (Kolář, 2005, s. 32)

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické přímé aktivní	Útočníci oběť věsí do smyčky, škrtní, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby oběť zbilil. Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů).
Fyzické pasivní nepřímé	Agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění požadavků).
Verbální aktivní přímé	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho co udělali její trýznitelé.

Rozdílný pohled na klasifikaci druhů šikany uvádí Fieldová (2009)

Vyčleňuje čtyři hlavní typy šikany: škádlení, vylučování, fyzické napadání a obtěžování.

1. Škádlení

Fieldová pod tímto pojmem chápe škádlení jako verbální násilí. Dále uvádí, že se jedná o nejnebezpečnější a nejdéle probíhající formu šikany. Zabývá se škádlením v sociálním kontextu. Do této kategorie řadí: nadávky, posměšky, pokřikování, urážení nebo rýpání, slovní požadavky či hrozby, vydávání urážlivých zvuků, obtěžování po telefonu, hanlivé vzkazy v podobě zpráv na internetu, e-mailů, SMS a dalších elektronických metod.

2. Vylučování ze skupiny

„Vyloučení“ autorka definuje jako ostrakismus neboli „vztahovou šikanu“, která je založena na společenské manipulaci a může být vyjádřena otevřeně. Např. „Nechceme, abys tu s námi seděl“, ale i tím, že útočník a ostatní používají nepřímé, nenápadné, skryté způsoby odmítavého chování a nepřátelskou řeč těla. Cílem vyloučení je vytvořit skupinovou identitu, která se stane mocným nástrojem kontroly. Projevy: nevšímání si oběti, otáčení se k ní zády, ukazování, výsměch, pitvoření, výhružné postoje, hroživá gesta, vyloučení oběti ze skupiny vrstevníků atd.

3. Fyzické napadání

Fyzická šikana spočívá v pravidelnosti napadání někoho, kdo je slabší. Může se jednat o přímou agresi nebo o nepřímé útoky, pomocí gest, narážek, pronásledování či ničení a schovávání majetku oběti. K tomuto typu šikany se řadí: strkání, vrážení, bouchání, fackování, štípání, zatlačování, tahání za vlasy, nastavování nohy, fyzické znehybňování a použití zbraní.

4. Obtěžování

Tato forma obvykle zahrnuje opakované dotěrné otázky, prohlášení nebo útoky týkající se sexu, pohlaví, rasy, náboženství či národnosti. Patří k němu například: pronásledování ve škole i mimo školu, nevíтанé sexuální návrhy a nabídky, stahování kalhot oběti v přítomnosti, vynucená fyzická blízkost a dotýkání, dotyky na hýždích nebo dalších intimních partiích, poznámky o sexuální orientaci, používání zastrašujícího jazyka.

V poslední době se setkáváme s dalším druhem šikany, který je nám známý pod pojmem **kyberšikana**. Rogers (2011) definuje kyberšikanu jako opakované a násilné chování prostřednictvím komunikačních technologií. Poukazuje na to, že kyberšikana není samostatnou entitou, tedy šikanou sama pro sebe, ale jedná se pouze o jednu z forem šikany. Přesněji definuje název jako nové dítě psychické šikany. Srovnává společné mechanismy kyberšikany a tradiční psychické šikany. Obě formy se dějí záměrně, opakovaně, zahrnují psychické násilí včetně symbolické agrese. Vzájemně se prolínají v tom, že nepůsobí žádné šrámy, modřiny a neteče při nich krev. Způsobují psychická traumata, rány, které nejsou na povrch viditelné. Tato zranění však bývají hluboká a těžko léčitelná. Jedinec prožívá nejen virtuální, ale i skutečnou exkomunikaci ze společnosti, kam patří. Kyberšikana využívá oproti tradiční nepřímé šikaně mnohem účinnější zbraně, jako jsou dopisy, mobil a internet.

2.3 Vývojová stadia šikany

Znalost a orientace v jednotlivých stadiích šikany nám zabezpečí správné postupování při vyšetřování šikany. Každé stadium vyžaduje odlišné způsoby zásahů. Schéma zachycuje negativní proces, který postihuje vztahy mezi členy skupiny. V prvním či druhém stadiu může tento patologický jev řešit škola, v pokročilejších stadiích je nutné obrátit se na odborníky. Tato stadia se v praxi mnohdy překrývají a splývají, nejsou mezi nimi ostré hranice.

Vývojových stadií šikany je celkem pět. Kolář (2005) rozeznává následující stadia:

První stadium: zrod ostrakismu

Podle Koláře (2005) jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Není v kolektivu oblíbený a nikdo ho neuznává. Vrstevníci ho odmítají, nebaví se s ním, spřádají proti němu intriky, pomlouvají ho apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje v sobě riziko dalšího negativního vývoje. Vyskytuje se téměř ve všech sociálních skupinách. Při zanedbání opakovaných zřejmých varovných signálů, se z ní může stát šikana pokročilá. Důležitou roli zde sehrává pedagog, který by měl mít přehled o vztazích ve skupině. Vágnerová (2009) se shoduje s autorem a tuto fázi hodnotí jako zárodečnou podobu šikanování, která obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Tato fáze nastane, jak uvádí Kolář (1997) a Vágnerová (2009), v zátěžových situacích, kdy začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity v situacích, ve kterých je třída podrobena velkému nátlaku, například z očekávané náročné písemné práce, z konfliktu s autoritou, nebo prostě jen z toho, že je docházka do školy obtěžuje. Psychický nátlak z prvního vývojového stadia přerůstá do mírné fyzické agrese. Dle Koláře (2005) další vývoj závisí na míře pozitivního zaměření skupiny a na postojích žáků k šikanování. Vyzdvihuje soudržnost, kamarádské vztahy a převažující pozitivní morální hodnoty, kdy žáci mají zásadně negativní postoje k násilí a ubližování slabším, pokusy o šikanování neuspějí. Jestliže je imunita vůči šikaně oslabena, je téměř jisté, že násilí v nějaké podobě zakoření.

Třetí stadium: klíčový moment- vytvoření jádra

Třetí stadium označuje Kolář (2005) vytvoření jádra. Jedná se o spolupráci a systematické šikanování ze strany agresorů, kteří si vybírají nejvhodnější oběti. Často se utvoří tzv. „úderné jádro“. V tomto klíčovém momentu se rozhoduje, zda se počáteční stadium přehoupne do stadia pokročilého. Skupina je již rozdělena na podskupiny, které bojují různými způsoby o vliv. Jestliže se nezformuje silná pozitivní podskupina, která bude fungovat jako rovnocenný partner ve vlivu a popularitě svých členů podskupině tyranů, tažení tyranů může nadále nerušeně pokračovat. Někdy může vzniknout i rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami, která je však velmi křehká a lehce tedy dochází k jejímu zvrtnutí. Většinou se dle autora tyto skupiny příliš často nevyskytují.

Čtvrté a páté stadium vymezuje Kolář (2005) následovně:

Většina přijímá normy agresorů

Normy agresorů, jsou přijaty většinou třídy a stanou se nepsaným zákonem. Málokdo se dokáže postavit nátlaku skupiny. Mírní a ukáznění žáci se mohou začít chovat agresivně- aktivně se účastní týrání spolužáka, a dokonce přitom zažívají pocity uspokojení. Někdy se také může stát, že oběť podlehne a svou roli přijímá, má dokonce potřebu agresory sama vyhledávat, protože začíná pociťovat jistou závislost. Navenek mohou působit jako přátelé. U členů skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná normám vůdců.

Totalita neboli dokonalá šikana

Normy agresorů jsou přijaty a respektovány téměř všemi a dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. *stadia vykořisťování*. Šikanování se stává skupinovým programem. Kolektiv je rozdělen na dvě sorty, jedni mají práva všechna, druzí žádná. Kolář (2005) pro přehlednost označuje oběti jako *otrokáře a otroky*. Naopak agresori sami sebe označují za *nadlidi, nacisty, krále, kingy, mazáky atd.* a své oběti za *podlidi, židy, negry, poddané, bažanty atd.* Agresor si oběť přivlastňuje a využívá ji jako svůj majetek. Oběť přijme normy skupiny za vlastní a nepřipadá jí to nenormální. Je na agresorovi závislá, dokonce ho brání. Totalita nebo dokonalá šikana se v současné době může vyskytnout i ve třídách základních škol. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování a vůdce jádra agresorů je sociometrickou hvězdou třídy.

Pro srovnání je uvedena stupnice šikany dle Fieldové (2009, s. 25). Tato škála ilustruje progresivní vývoj šikany od neškodného škádlení po napadání a kriminální trestnou činnost.

- ▼ společenské škádlení
 - ▼ zraňující popichování
 - ▼ nenápadná nepřátelská řeč těla
 - ▼ agresivní fyzické chování (např. strkání, bouchání, kopání,...)
 - ▼ zlomyslné pomluvy (např. šikana na webu, na chatech,...)
 - ▼ sexuální, genderové, rasové či náboženské pronásledování
 - ▼ sociální vyloučení
 - ▼ mobbing (útoky skupiny na jednotlivce)
 - ▼ hazing (ponižující „křtící“ rituály nováčků, mazáctví)
 - ▼ vydírání / uplácení
 - ▼ telefonické, elektronické napadání
 - ▼ poškozování majetku
 - ▼ fyzické násilí
 - ▼ použití zbraní
 - ▼ ublížení na zdraví
 - ▼ vražda

3 Agrese

Agrese se v podobě školního násilí stává v poslední době vážným celospolečenským problémem. Ve společnosti se obecně hovoří o zvyšování agresivity u dětí a mládeže vlivem posunu životních hodnot, nedostatkem času, který jim rodiče věnují apod. V následujících kapitolách přiblížíme problematiku agrese a agresivního chování. Zaměříme se na vymezení pojmu agrese, dělení agresí a typologie agresorů.

Pro agresivní chování nejsou jednoduché definice, jelikož obsahuje mnoho rozlišných aktivit, které mají snahu napadat, působit škodu a také ničit. (Čermák, 1998)

3.1 Vymezení pojmu

Pojem agrese pochází z latinského slova „aggredi, znamená „jít směrem k“ nebo „jít proti“, tedy útočit nebo bojovat. Z toho vyplývá, že vůle vyprovokovat tělesný kontakt a odhodlanost k boji za použití síly jsou pro agresora skutečně typické. Pod pojmem agrese si většina z nás vybaví násilí, rány, někdy i výprask, které se oběti dostanou, aniž o něco podobného žádala. Tento popis vcelku odpovídá definici tohoto podstatného jména, jak ji podává slavný slovník Larrouse: „ Agrese – brutální a náhlý útok na osobu, aniž došlo k provokaci.“ (Bourcet, Gravillonová, 2006)

Martínek (2009) termín agrese vymezuje jako: *„Výpad, útok- jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit. Agrese je projev agresivity v chování jedince. Celkově zahrnuje široké spektrum projevů. Může být považována za násilné narušení práv jiného člověka, ale také za asertivní chování.“* (Martínek, 2009, s. 9)

„Jiná definice agrese ji považuje za jednání, které je provedeno se záměrem ublížit nějaké osobě nebo ji přimět k tomu, aby vyhověla. Kromě fyzické agrese může jít o psychická či emocionální zranění, jako je zastrašování, zostouzení, vyhrožování apod.“(Čermák In Martínek 2009, s. 10)

„Agrese může být definována i jako vyhledávání záliby v ubližování jiným lidem, stává se pro jedince potěšením, uvolněním, legrací - pak mluvíme o zhoubné agresi, popř. instrumentální žádoucí agresi.“ (Fromm In Martínek 2009, s. 10)

3.2 Dělení agresí

Pro agresivní chování je typické destruktivní zaměření. Rozlišovat jeho různé druhy je z hlediska společenské nebezpečnosti důležité. To souvisí s motivací jedince, aktuálními podněty a potřebami. Rozdílným způsobem bude hodnocena agresivita související s obranou a agresivita spojená s nenávisí a touhou po ublížení a vzniku bolesti. (Nakonečný, 1997)

Existují různá dělení agresí, každé má své příznivce i odpůrce. Pro školní prostředí je nejvhodnější a nejsrozumitelnější následující kategorizace.

3.2.1 Přímá a nepřímá agrese, verbální a fyzická agrese, aktivita a pasivita

Jedinec může být napaden přímo fyzicky-tzn. kopnutí, pohlavek, apod., projevem nepřímé fyzické agrese je ničení majetku oběti. Za znaky přímé verbální agrese považujeme zesměšňování, nadávky, osočování. Nepřímá verbální agrese se projevuje pomluvami, nevhodnými poznámkami či žerty. Do této kategorie lze zařadit i „symbolickou agresi“- zesměšňující básně, kresby apod. Rozdíl mezi aktivitou a pasivitou je naprosto nepatrný. Jedinec se na agresi podílí buď aktivním způsobem, nebo se stává pouze přihlížejícím, tedy pasivním.

Na základě kombinace těchto tří faktorů Martínek (2009) rozlišuje osm druhů agrese:

Fyzická aktivní přímá agrese

Zahrnuje fyzické ponižování, bití oběti, nucení k ponižujícím úkolům, využívání převahy fyzické síly nad obětí. Ve školním prostředí se s tímto typem agrese setkáváme ve formě záměrného fyzického ubližování (šikany).

Fyzická aktivní nepřímá agrese

Jedná se o najmutí jiného člověka k tomu, aby oběti ublížila. Původní agresor pouze přihlíží, jak je oběti ubližováno, většinou vymýšlí způsoby, jak to udělat, sám se však na ubližování a samotné agresi nepodílí.

Fyzická pasivní přímá agrese

Jedná se o fyzické bránění někomu v dosahování jeho cílů- ve školním prostředí poměrně častá agrese. Projevuje se ničením pomůcek, které jsou nutné pro úspěch v některém z předmětů, např. rozlámání tužek, pravítek, apod. Tato agrese se vyskytuje ve velkém měřítku spíše na středních odborných učilištích.

Fyzická pasivní nepřímá agrese

Opět, se s ní můžeme setkat ve škole. Jedná se o odmítnutí splnění různých požadavků, např. odmítnutí pomoci postiženému žákovi, uvolnění místa v lavici, uvolnění tělocvičny pro jinou třídu.

Verbální aktivní přímá agrese

Jedna z nejčastějších agresí ve školním prostředí. Do této kategorie můžeme zařadit nadávky, urážky, znevažování či slovní ponižování. Jedinci většinou nepovažují tuto agresi za něco nenormálního, naopak, v mnohých případech se člověk, který má bohatou slovní zásobu nadávek a vulgárních výrazů, stává sociometrickou hvězdou třídy. Důležitou roli zde sehrává pedagog, neměl by přistupovat k tomu, aby se vulgární slovník žáků stal normou.

Verbální aktivní nepřímá agrese

Jde o rozšiřování pomluv, které ubližují druhému. O tomto typu agrese lze hovořit, pokud se už ve třídním kolektivu objeví ostrakismus tzv. první stadium šikanujícího chování. Jedná se o mírné, většinou psychické ubližování spolužákovi, pomlouvání jeho chování, oblečení, účesu apod.

Verbální přímá pasivní agrese

Naprostá ignorace druhého člověka, odmítání odpovědět na pozdrav, na jakoukoliv otázku. Tato agrese rovněž úzce souvisí s ostrakizací. Pokud má agresor spouštějící tento typ agrese výsadní místo v kolektivu, může způsobit, že se s jedincem nebude bavit ve třídě naprosto nikdo a bude z kolektivu totálně vyloučen.

Verbální pasivní nepřímá agrese

Znamená nezastat se někoho, kdo je nespravedlivě kritizován či trestán. V mnohých třídních kolektivech se nacházejí tzv. „černé ovce“, tedy problémovější žáci, kteří mají potíže s chováním. Většinou bývají často účastníky třídních šarvátek. Vše se na ně svede, za vše mohou oni a nikdo ze třídy se jich nezastane.

3.2.2 Agrese emocionální, frustrační, instrumentální

Emocionální agrese

Je většinou provázena silným emočním nábojem. Na jejím pozadí se skrývá nějaký silně nepříjemný podnět, mnohdy bolestivý. Jejím zdrojem může být i postupné hromadění negativních prožitků. Jedinec se stává zranitelnější a citlivější vůči podnětům a vybavení agrese je potom velice snadné. Jejím „motorem“ je intenzivní fyziologická a motorická reakce. Pokud bychom měli charakterizovat typ emocionálního agresora, je pro něj typická prchlivost, vznětlivost, rychlý přechod k impulzivní reakci při poměrně slabém vnějším či vnitřním podnětu. Agrese vznikne nikoliv jako prostředek k dosažení cíle, nýbrž proto, že se nechá snadno vyprovokovat a je emocionálně vznětlivý. Do této kategorie patří i lidé s vysokou mírou dráždivosti. (Čermák In Martínek, 2009)

Emoční agresi je možné ve školním či domácím prostředí zvládnout pomocí tzv. potvrzení a použití agrese vybité na neživém předmětu.

Frustrační agrese

Původ agrese je poměrně často spojován s frustrací. Ta je většinou chápána jako překážka, která zabraňuje člověku dosáhnout nějakého cíle. Vyvolá v něm negativní emoci, především hněv, ten potom vede k agresivnímu chování s cílem překonat ji. Frustrace může být způsobena jednak jinými osobami např. rodiči nebo učiteli, ale můžeme ji pozorovat i u dětí, které jsou vychovávány liberálním, někdy až rozmazlujícím způsobem. V této výchově je frustrována především potřeba po hmatatelném kontaktu, narážení na překážky, frustruje se potřeba orientace v praktických životních situacích. Ve školním prostředí jsou tyto děti častým zdrojem manipulace s ostatními, libují si v různých intrikách, pomlouvání a mnohdy bývají spouštěči tzv. „ekonomické šikany“- začnou hodnotit své spolužáky podle majetku, a ne podle lidského charakteru.

Agrese instrumentální

V tomto případě se jedná vždy o prostředek k dosažení cíle. Pokud je agresivní chování reaktivní, nemusí být hodnoceno jako sociálně patologický jev. Jedná se o případy odvrácení škod a nebezpečí. Cílem tedy může být vlastní ochrana nebo ochrana blízkých. V případě, že se jedná o aktivní jednání zaměřené na uspokojení potřeb, může být takové jednání hodnoceno pochopitelně negativně. Může růst na škále od prosazení pozornosti, úcty až k chladnému dosažení spokojenosti. (Nakonečný, 1997)

Dle Martínka (2009) lze tento druh agrese rozdělit na dvě části:

Agrese instrumentální žádoucí

Jedná se o naprosto odlišnou agresi od emocionální i frustrační. Jedinec do ní jde s naprostou chladnou hlavou a jasným cílem. Jedná se často o naprogramovanou, cílenou a přesně promyšlenou agresi. Typickým případem instrumentální žádoucí agrese je šikana. Za tuto agresi musí vždy jedinec nést svou odpovědnost, postih je zde naprosto nezbytný. Pokud bychom měli obecně popsat typ instrumentálně žádoucího agresora, je pro něho charakteristické, že agresi uplatňuje tehdy, když chce vědomě uspokojit svoje potřeby. Tito agresori nejsou úzkostní, málokdy trpí pocity méněcennosti, jsou většinou sebejistí, jednají chladně a záměrně.

Agrese instrumentální nutná

Ve školním prostředí se vyskytuje často a je zrádná a nebezpečná. Jde většinou a obranu před agresí žádoucí. Prožíváme ji i v běžném životě. Tento typ agrese bývá většinou velmi špatně rozpoznatelný. Pokud ve školní třídě dojde u některého žáka, k jejímu použití padá vina především na jeho hlavu, ostatní se stávají nevinní. Pokud se s tímto jevem ve třídě setkáváme nebo na něj máme podezření, můžeme jej poměrně dobře odhalit. Jestliže útočící žák nenajde v celém kolektivu jediného zastávce, všichni tvrdí, že on je ten, kdo mlátí a ubližuje, je vysoce pravděpodobné, že se jedná právě o tento scénář. Dítě, které se ve třídním kolektivu dostane do této nešťastné situace, si od pedagoga nezaslouží potrestání, spíše podporu.

Pro porovnání si zde uvedeme Moyerovu klasifikaci agresí (Čermák In Martínek, 2009)

Tato klasifikace vychází ze studií chování zvířat. Téměř všechny Moyerovy klasifikace se vyskytují v mnoha podobách i ve školním prostředí.

- predátorská agrese
- agrese mezi samci (případně samicemi)
- agrese vyvolaná strachem
- dráždivá agrese
- rodičovská agrese (případně mateřská či otcovská agrese)
- sexuální agrese
- agrese jako obrana teritoria

3.3 Typologie agresorů

Nedá se jednoznačně říci, kdo z nás se může stát agresorem. Žádný člověk v naší společnosti není proti agresi imunní, přesto však lze z chování a rodinné výchovy u některých jedinců vyzorovat, zda budou k tomuto negativnímu jevu více inklinovat. Základní příčinu toho, proč se dítě stane agresorem, co ho vede k tomu, že záměrně a mnohdy velmi brutálně někomu ubližuje, hledejme v rodinném prostředí.

Martínek (2009) hovoří o několika typech agresorů:

- **Agresor hrubý, fyzický**

Jedná se o jedince, který k týrání své oběti používá fyzické převahy a síly. Oběti jsou často mláceny, páleny, škrceny. Agresor zažívá pocity uspokojení z jejich fyzického utrpení. Ve většině případů se jedná o člověka, který i v domácím prostředí od svých rodičů zažívá podobné chování.

- **Agresor jemný, kultivovaný**

Jedinec, který se k dospělým lidem a především k učitelům chová velice slušně, je vždy ochoten pomoci, u pedagoga bývá oblíbeným. Jakmile pedagog není v dosahu třídy, spouští tento jedinec poměrně tvrdou šikanu, ovšem nikdy neubližuje oběti sám. Většinou má své pomahače, kteří plní pouze jeho příkazy. Při vyšetřování šikany si ho dokonce v některých případech učitel vybere jako pomocníka, aniž by tušil, že si vybral právě agresora. Tímto se celé vyšetřování zcela znehodnotí a nikdy se nedojde k adekvátnímu závěru. V rodinném prostředí u těchto dětí většinou panuje velice tvrdá výchova. Dítě tak prožívá stav zvýšeného napětí, které si musí někde kompenzovat.

- **Agresor srandista**

Osoba, která je u vyučujících poměrně oblíbená. Jedinec si nepřipouští žádnou zodpovědnost a žádné starosti. Snaží se životem proplouvat bez výraznějších překážek, a pokud se nějaká objeví, snaží se ji obejít, a málokdy ji chce překonat. Ve výuce dokáže být vtipný a spolužáky pobavit. Rodina, z které jedinec pochází, je většinou rovněž volnomyšlenkářská. Hranice v této výchově jsou naprosto bezbřehé a nejasné.

- **Agresor spouštějící ekonomickou šikanu**

Jde o děti, jejichž rodina ve výchově preferuje nadbytek materiálních věcí. Rodina dítě maximálně podporuje, chce, aby byl nejlepší za každou cenu, nezaostával v moderní společnosti. Děti mají nadbytek všeho, co si mohou přát. Od rodičů jim však chybí cit a opravdové rodičovské souznění. Není jim umožněn stav, kdy musí po něčem dlouhodobě toužit. Jestliže nemusí toužit, nedokáže si ničeho vážit a pokud se nenaučí vážit si materiálních věcí, velice těžko se naučí vážit si mezilidských vztahů. Majetek agresorům ve školním prostředí slouží k rozvrstvení třídy, kdy v třídní hierarchii uspějí pouze děti, které vlastní moderní mobily a značkové oblečení.

Pedagog může do určité míry sám na agresory působit tím, že jim poskytne nabídku alternativních činností, při kterých si svou sílu vybijí. Důležité je rovněž učit žáky k empatickému chování, tedy schopnosti vžít se do situace druhých. Za každou snahu by měl být agresor pedagogem pochválen, aby věděl, že si jeho pozitivního chování všímá.

Kolář (2001) uvádí tři typy agresorů. U každého z nich se zabývá vnějšími projevy jejich šikanování, rodinným zázemím a tím, jak takoví lidé působí na své okolí.

- **První typ – „Primitiv“**

Hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů, páchajících trestnou činností. Vnější forma šikanování se projevuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně

k zastrašování ostatních. V rodině častý výskyt agrese a brutality rodičů – jako by agresori násilí vraceli, nebo napodobovali.

- **Druhý typ – „Oblíbenec“**

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Projevy: násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků. V rodinném prostředí se často uplatňuje důsledný a náročný přístup.

- **Třetí typ – „Srandista“**

Optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Patrná snaha zdůraznit „humorné“ a „zábavné“ stránky. Nebyla zaznamenána výraznější specifika rodinného podílu. Pouze v obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.

Lovasová (2005) přidává ještě další typ a tím je takzvaný „**Nohsled**“, tedy typ agresora, který šikanu sám nevyvolává, ale konformně se k ní připojuje, mnohdy ze strachu, aby se sám nestal její obětí.

Jak je vidět, existují velmi rozličné typy agresorů a je tedy velmi obtížné stanovit univerzální podmínky, které musí jedinec splnit, abychom ho mohli automaticky považovat za agresora. Zřejmě jediným společným znakem je přítomnost agrese samotné v jejich chování.

4 Průzkum a vyhodnocení dotazníků

V této části práce je uvedena stručná charakteristika dvou vybraných zařízení, které se na průzkumu podílely. Jsou zde uvedeny cíle bakalářské práce, popis užitých průzkumných metod. Dále jsou zmíněna kritéria, která byla kladena při výběru respondentů a jejich stručný popis. Součástí je také časový harmonogram sestavování dotazníku a následné šíření do zvolených zařízení. V závěru práce jsou získané informace zpracovány do přehledných grafů.

4.1 Charakteristika zařízení spolupracujících v průzkumu

Základní škola Nový Hrádek, Náchodská 288, Nový Hrádek

Občanská škola (později zvaná měšťanská) byla slavnostně otevřena dne 18. září 1919, prozatím v budově občanské školy. Školní budova byla vystavěna v letech 1921- 1923 na vyvýšeném náměstí. Po osvobození (1945) nastoupilo do měšťanské školy ke stávajícím 158 žákům dalších 84, kterým za okupace bylo studium odepřeno. V současné době probíhá výběrové řízení na nového ředitele. O správu a chod školy se stará zástupce ředitele školy Mgr. Marie Krbalová. Základní škola v Novém Hrádku je plně organizovaná škola (tj. úplná základní škola s devíti samostatnými ročníky ročníky). Součástí školy jsou dvě oddělení školní družiny. Kapacita školy je 225 žáků a 60 míst ve školní družině. Počet žáků školy se pohybuje v průměru okolo 140-160 (ve třídě cca 20). Řadí se ke školám, kde je vzdělávání uskutečňováno v malých třídních kolektivech s možností individuální péče učitelů. Žáky školy tvoří děti z Nového Hrádku a blízkého okolí, pro které je Hrádek přirozenou spádovou obcí. Do školy dojíždějí děti i ze vzdálenějších míst, a to zejména na základě doporučení školských poradenských zařízení rodičům. Důvodem je právě rodinné prostředí školy, její poloha o orientace blízko k přírodě a klidná atmosféra v porovnání s velkými městskými školami. Prioritou školy je příznivé prostředí pro individuální práci a přístup. Ze strany školských poradenských zařízení je velmi kladně hodnocena práce školy s žáky se specifickými poruchami učení a chování. Děti jsou integrovány ve třídách a probíhá i náprava poruch učení v reedukačních skupinách, pracuje se podle individuálních vzdělávacích plánů. Velká pozornost je věnována mimoškolní činnosti a děti mají široké možnosti využití v mnoha kroužcích (jazykové, hudební, počítačové, keramický, ručních prací, pěvecký sbor a další). (městys Nový Hrádek 650 let, 2012), (www.zsnovyhradek.cz)

Základní škola Komenského, Komenského 15, Nové Město nad Metují

Škola byla založena 11. září 1892 v Komenské ulici (tehdy Dlouhé) ulici. Dne 26. 7. 1891 byl slavnostně položen základní kámen. Nejprve fungovala jako škola obecná, později jako měšťanská chlapecká škola. Budova měla v této době celkem 399 žáků a od roku 1903 se stala i měšťanskou dívčí. V současné době je ředitelem školy Mgr. Vladimír Milt a jeho zástupkyní je Mgr. Irena Kupková. Školu navštěvuje cca 320 žáků, má 3 oddělení školní družiny a pro žáky starší školní klub. Pracuje zde 25 pedagogických pracovníků a 6 správních zaměstnanců. Základní škola Komenského 15 v Novém Městě nad Metují je školou úplnou s devíti postupnými ročníky. Na stupni prvním i druhém je zpravidla po dvou paralelních třídách. Kapacita školy je pro 550 žáků, v současné době školu navštěvuje cca 300-400 žáků, z toho přibližně 8- 13% tvoří skupina žáků integrovaných se speciálními potřebami. Škola je spádovou školou pro okolní neúplné školy a je umístěna v centrální části města. V posledních letech se zde vzdělávají i děti cizích státních příslušníků. Dlouholeté zkušenosti má s integrací žáků se specifickými poruchami učení a chování i žáků s jiným zdravotním postižením. Každý integrovaný žák má vypracován na základě doporučení PPP nebo SPC vlastní individuální vzdělávací plán, který je pravidelně aktualizován a doplňován. Prioritou školy je vzdělávání a výchova žáků podle poznatků o psychosomatickém vývoji dětí a mládeže. Klade se veliký důraz na další vzdělávání pedagogických pracovníků. Mezi prioritní oblasti patří: psychologie, pedagogika, sociální a osobnostní výchova, moderní metody v didaktice předmětů a práce s výpočetní a komunikační technikou. Kvalifikovanost sboru dosahuje téměř 100% úrovně. Škola pracuje s Minimálním preventivním programem, který vychází z pokynu MŠMT č.: 1454/2000-51, který do prevence sociopatologických jevů zařazuje konzumaci drog včetně alkoholu, kouření, kriminalitu, virtuální drogy a gambling, záškoláctví, šikanování a jiné násilí, rasismus, xenofobii, intoleranci, antisemitismus. Jeho cílem je ve spolupráci s rodiči formovat takovou osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopná orientovat se v dané problematice, zkoumat ji, ptát se, dělat rozhodnutí, která si bude vážit svého zdraví, bude umět nakládat se svým volným časem a zvládat základní sociální dovednosti. (www.zskom.cz)

4.2 Východiska a cíle

Cílem bakalářské práce bylo zjistit a porovnat pomocí anonymní dotazníkové metody, jaké mají zkušenosti se šikanou žáci druhého stupně vybraných státních škol v okrese Náchod. Problematika šikanování ve školách má velmi široký záběr, proto byl hlavní cíl zaměřen pouze na druhý stupeň základních škol. Dalším cílem bylo zachycení celkové atmosféry ve třídách, rozdíl mezi výskytem šikanování u chlapců a děvčat. Výsledkem bylo zjištění, zda se žáci svěřují se svými problémy.

4.3 Použitá výzkumná metoda

Pro účely průzkumu byla zvolena kvantitativní osvědčená metoda dotazníkového šetření. Důvodem je možnost oslovení většího počtu respondentů ze dvou zvolených škol. Výhoda metody spočívá v tom, že zajišťuje respondentům vysokou míru anonymity a zároveň tak zvyšuje i možnost získání hodnověrnějších údajů. V písemné formě dotazníků byly použity jak otázky uzavřené, tak otevřené. Při sestavování otázek se vycházelo z depistážního dotazníku šikanování II Dr. Michala Koláře (2005). Tento dotazník posloužil k inspiraci. (viz. Příloha č. 1 a č. 2.)

4.4 Výběr respondentů a kritéria výběru

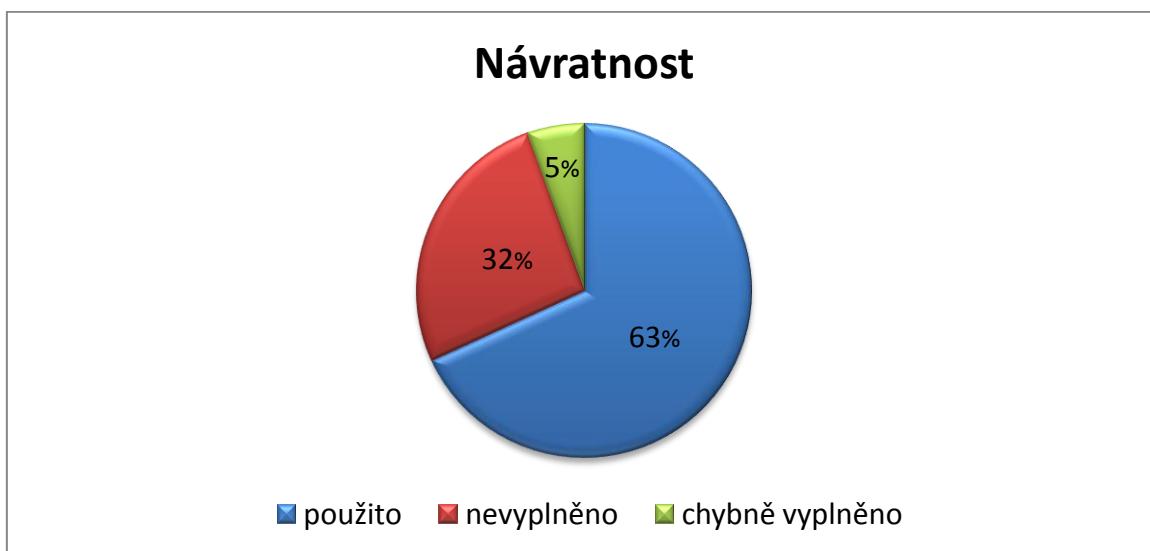
V rámci průzkumu byli osloveni žáci 6. -9. ročníků ve věku 12- 15 let. Průzkum byl proveden ve výše uvedených státních školách v okrese Náchod a zúčastnilo se ho celkem 162 respondentů. Z toho 79 dívek a 83 chlapců. Záměrně byla zvolena **škola městského typu (dále č. 1)** v Novém Městě nad Metují a **škola typu vesnického (dále č. 2)** v Novém Hrádku. Návratnost dotazníků nebyla stoprocentní, celkem 58 dotazníků se vrátilo nevyplněných a 12 dotazníků bylo vyřazeno pro svou nepoužitelnost. Ve škole č. 1 se zúčastnilo dotazníkového šetření celkem 86 žáků a 64 žáků ve škole č. 2.

Bylo použito celkem 150 dotazníků.

4.5 Časový harmonogram průzkumu

Průzkum na školách proběhl v průběhu měsíce února 2013. S výše uvedenými školami proběhla spolupráce bez obtíží. Učitelé, ředitelé a někteří žáci mi vyšli ochotně vstříc. Dotazníky se vrátily velmi rychle, během 14 dní. Výsledky tedy mohly být zpracovány již v témže měsíci. Někteří respondenti nebyli ve škole přítomni a jiní odmítli zúčastnit se tohoto průzkumu z neznámých důvodů. Dotazníky byly šířeny prostřednictvím pedagogů sledovaných škol.

Graf č. 1 návratnost dotazníků

Z 220 dotazníků bylo vráceno 58 nevyplněných (32%). Vyplněných dotazníků je 150 (63%), chybně vyplněno 12 (5%). **K průzkumu bylo použito celkem 150 dotazníků.**

4.6 Zpracování výsledků dotazníkového šetření

Graf č. 2 Rozdělení respondentů dle pohlaví

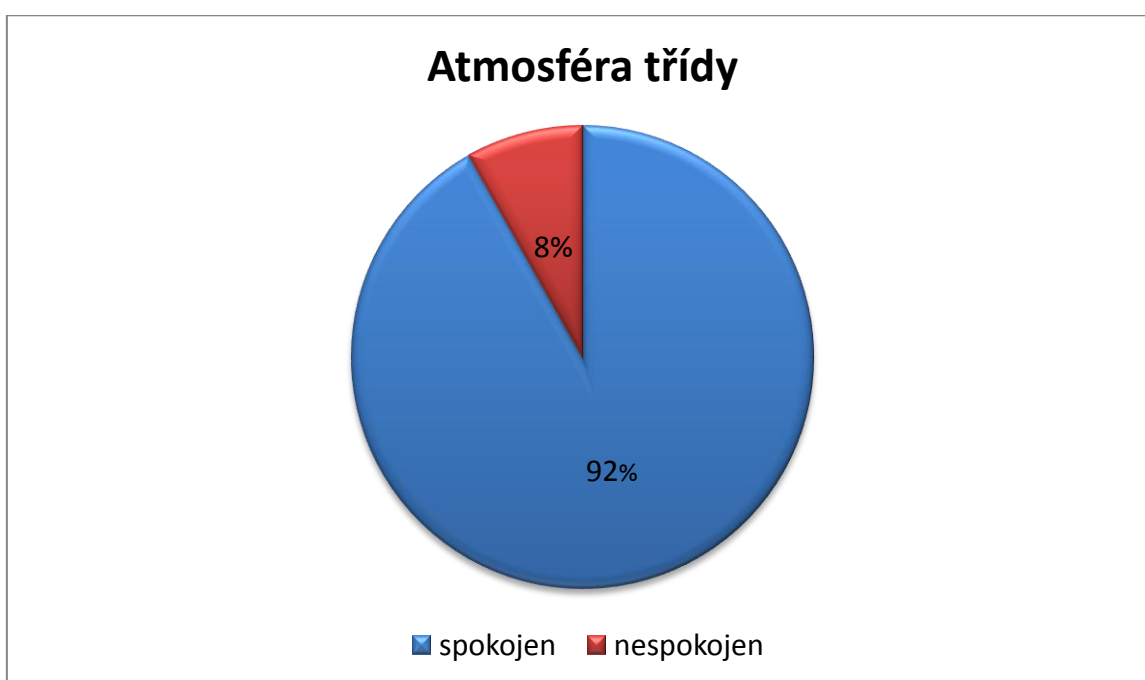

Graf poukazuje na procentuální zastoupení dívek a chlapců. Tento počet je dostatečným vzorkem respondentů ve srovnatelném poměru.

Zpracování a vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření v **typu školy č. 1**. K podrobnému zpracování výsledků bylo vybráno všech 13 položek dotazníku. Otázky jsou zpracovány do následujících grafů a zjištěné výsledky zaznamenány dle procentuálního zastoupení. Respondenti jsou hodnoceni jako jeden celek.

1. Jsi rád v této třídě?

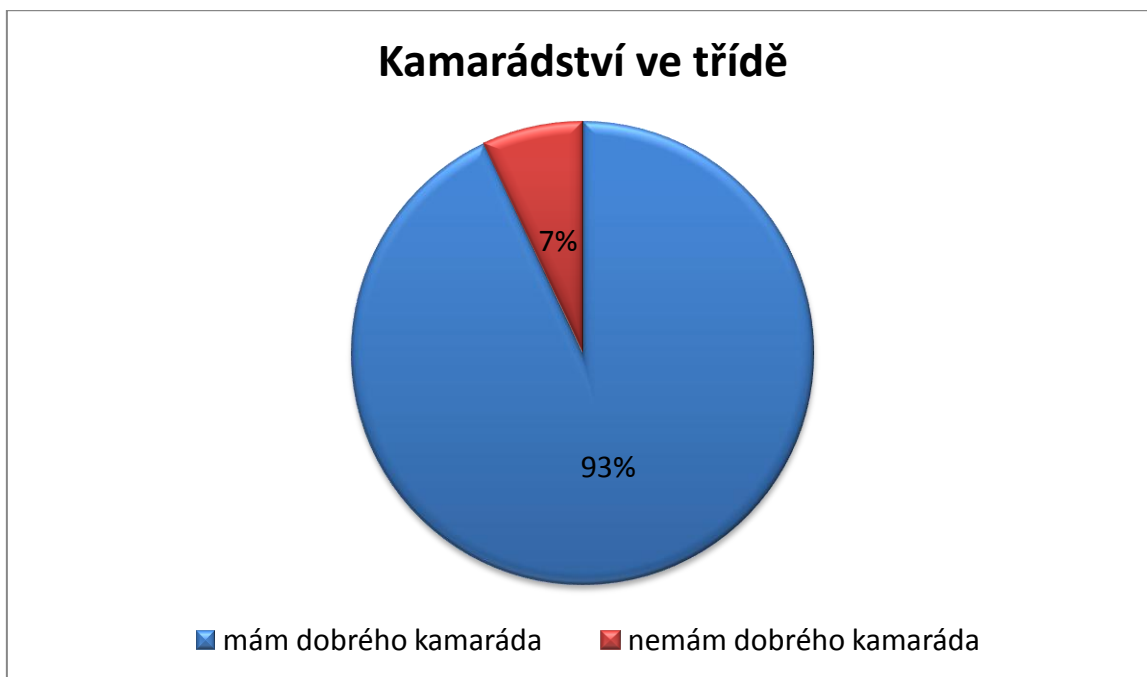
Graf č. 3 Atmosféra třídy (škola č. 1)

Dotazníková položka zjišťující spokojenost žáků ve třídě je zaměřena na to, jak se respondenti v kolektivu cítí a do jaké míry jsou spokojeni mezi svými spolužáky. Tato data jsou pro průzkum důležitá, jelikož šikana není nikdy záležitostí jen agresora a oběti. V rámci zjednodušení celkového pohledu považují odpověď 1-3 za odpověď spokojen a 4- 5 nespokojen. Celkem 92 % žáků se ve třídě cítí dobře. Tento výsledek je považován za uspokojivý.

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

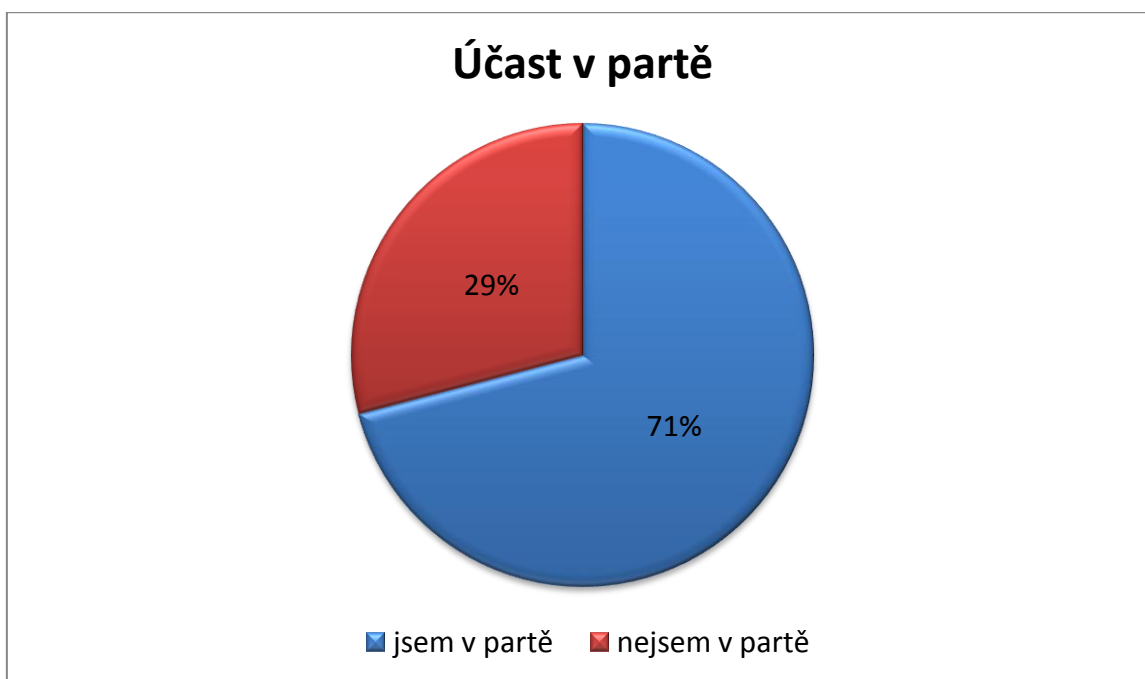
Graf č. 4 Kamarádství ve třídě (škola č. 1)

Tento graf je výsledkem zjištění, zda žáci mají ve třídě dobrého kamaráda. Tento dotaz měl konkrétní záměr. Oběti šikany se mnohdy stávají děti izolované, které nemají ve škole či třídě žádnou osobu, se kterou by mohly sdílet svoje radosti i starosti. Zjistila jsem, že 93% žáků má ve škole blízkého kamaráda. Zbýlých 7 % kamaráda nemá, tím jsou v nevýhodné pozici a mohou se ve školním prostředí cítit špatně.

3. Patříš ve třídě do nějaké party?

Graf č. 5 Účast v partě (škola č. 1)

Vývoj osobnosti žáka souvisí se sociálním prostředím, ve kterém se pohybuje. Lze se domnívat, že zejména vliv party na jedince může být velkým zdrojem sociálních problémů. Z průzkumu nám vyplývá, že členství v partě u žáků dosahuje 71%. V partě se jedinec může cítit silný, protože má oporu skupiny. Nemusí se cítit zodpovědný za své jednání, protože skupina jej individuální zodpovědnosti zbavuje. V případě šikany hrozí riziko přijetí patologických norem chování a jedinec ztrácí svoji individualitu a „zdravý rozum“.

4. Vyskytuje se šikánování ve vaší třídě?

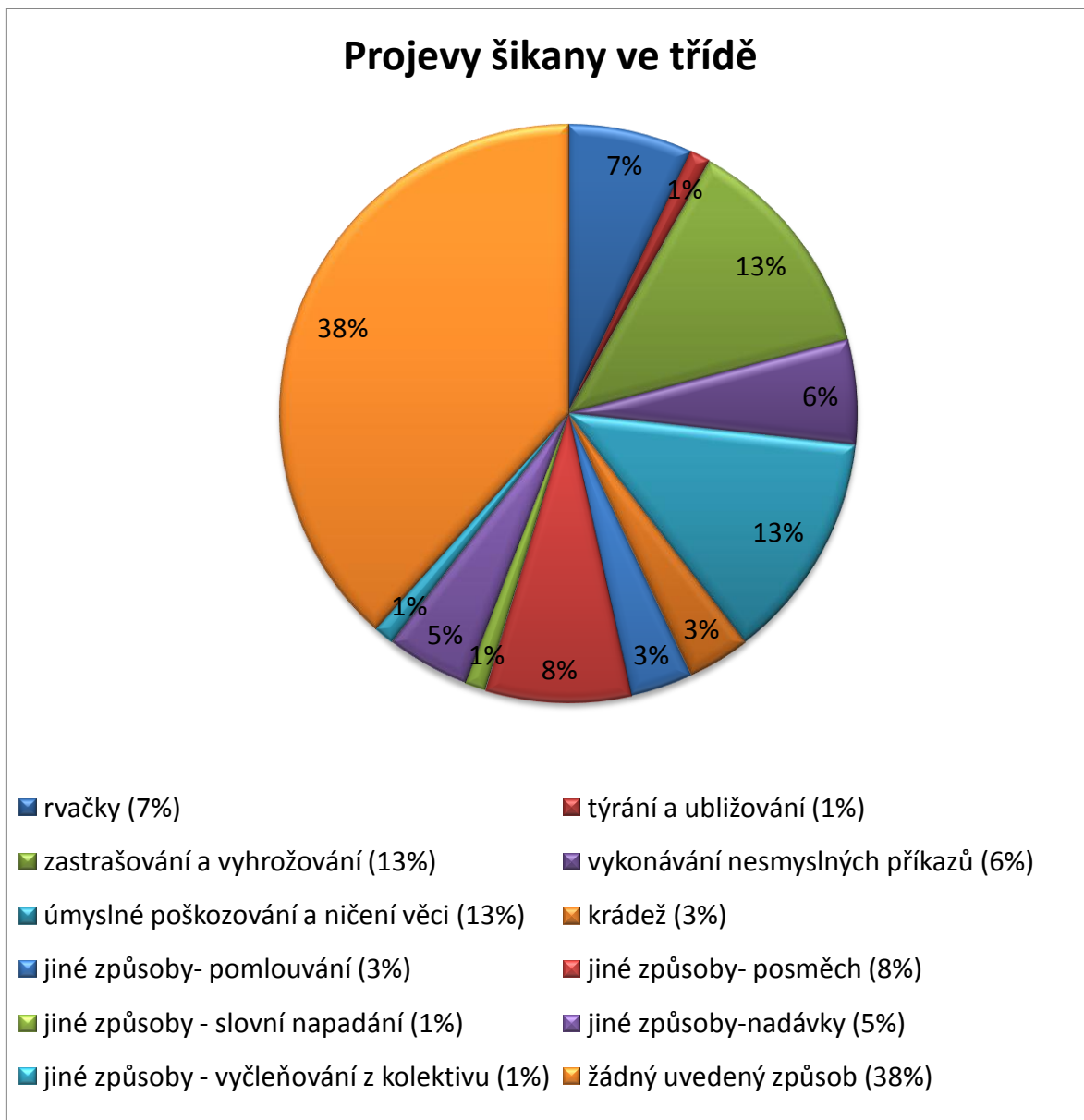
Graf č. 6 Šikana ve třídě (škola č. 1)

Téměř polovina respondentů odpověděla, že si myslí, že se v jejich třídě šikana vyskytuje. Tento výsledek byl překvapující, celkem 41% žáků je šikanováno! Tento výsledek potvrzuje fakt, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje téměř na každé škole, proto je třeba tomuto jevu věnovat zvláštní pozornost.

5. Jaký způsob šikanování se ve vaší třídě vyskytuje?

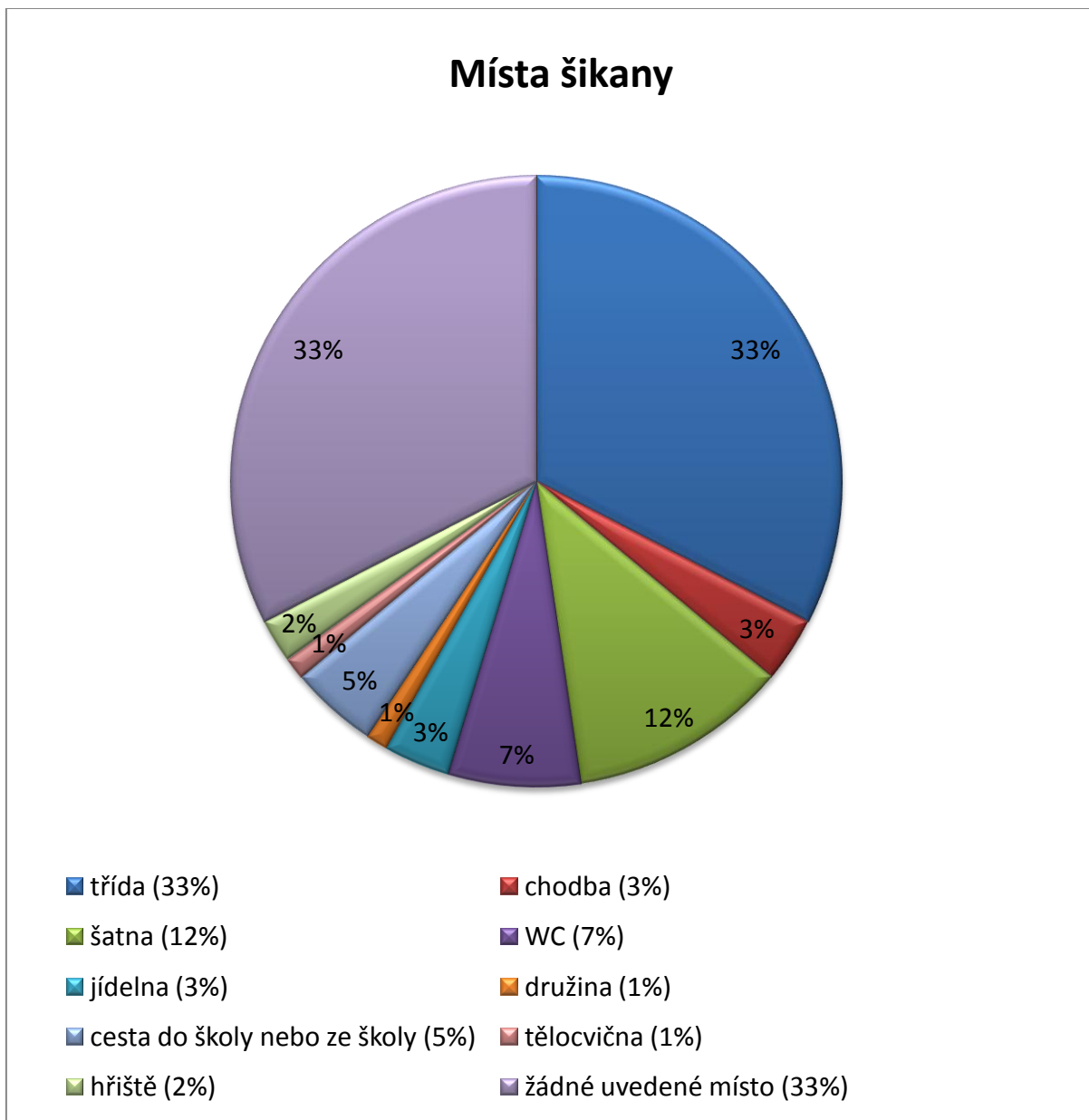
Graf č. 6 Projevy šikany ve třídě (škola č. 1)

Celkový počet respondentů si myslí, že nejzávažnějším důvodem a projevem šikanování ve třídě je zastařování a vyhrožování (13%), stejné procento žáků uvádí úmyslné poškozování a ničení věci. Naopak nejmenší počet respondentů uvedlo posměch (8%) a krádež (3%), slovní napadání (1%), týrání a ubližování (1%). Žáci v dotazníku uvedli ještě jiné projevy šikany, které jsou zaznačeny v grafu, například pomlouvání (3%), již zmíněný posměch, slovní napadání a nadávky (5%).

6. Šikanování se nejčastěji vyskytuje na těchto místech.

Graf č. 7 Místa šikany (škola č. 1)

Tato část dotazníku byla zaměřena na místa, kde k šikaně dochází. Nejčastějším místem je třída v zastoupení 33%, což odpovídá faktu, že v ní žáci tráví nejvíce času. Jako druhé nejčastější místo výskytu respondenti uvádí šatnu (12%). Někteří se s šikanou setkali na záchodě (7%), chodbě (3%), jídelně (3%), družině (1%), nebo při cestě do školy a ze školy (5%).

7. Ublížíval nebo ubližuje někdo ze třídy Tobě?

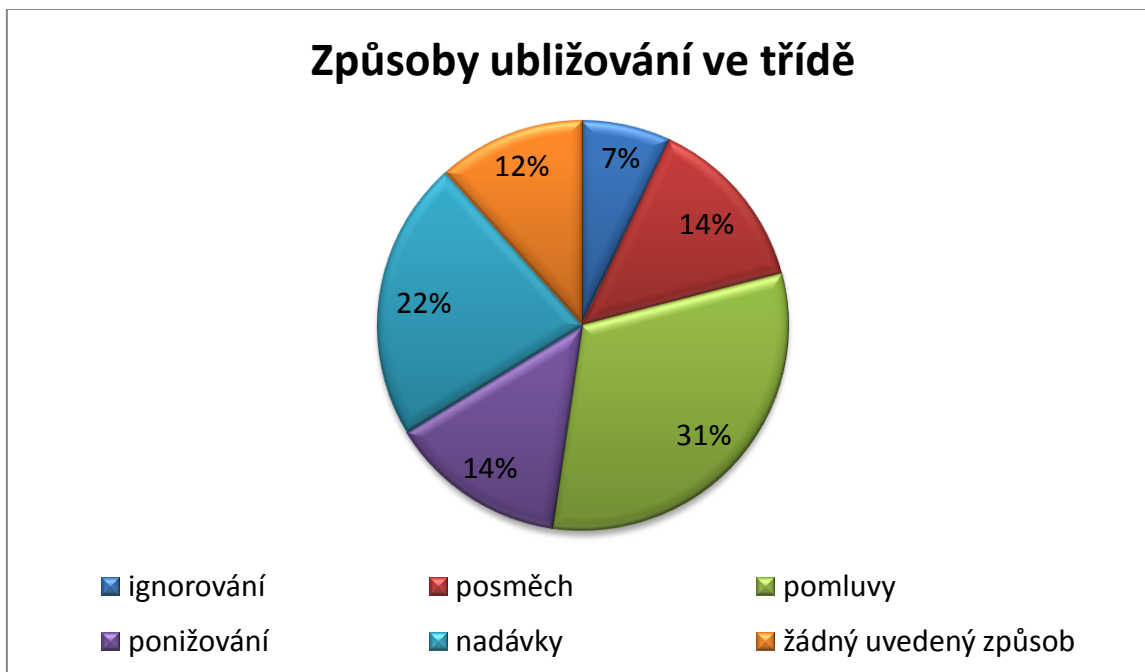
Graf č. 8 Výskyt ubližování ve třídě (škola č. 1)

Celkem 62% žáků odpovědělo, že jim ve třídě ubližováno není. Tento výsledek koresponduje s otázkou č. 1, kdy převážná většina žáků odpověděla, že jsou ve třídě spokojeni. Přesto zbylých 38% považují za číslo vysoké a téměř odpovídá výskytu šikany ve třídě (41%).

8. Jak Ti ubližují?

Graf č. 9 Způsoby ubližování ve třídě (škola č. 1)

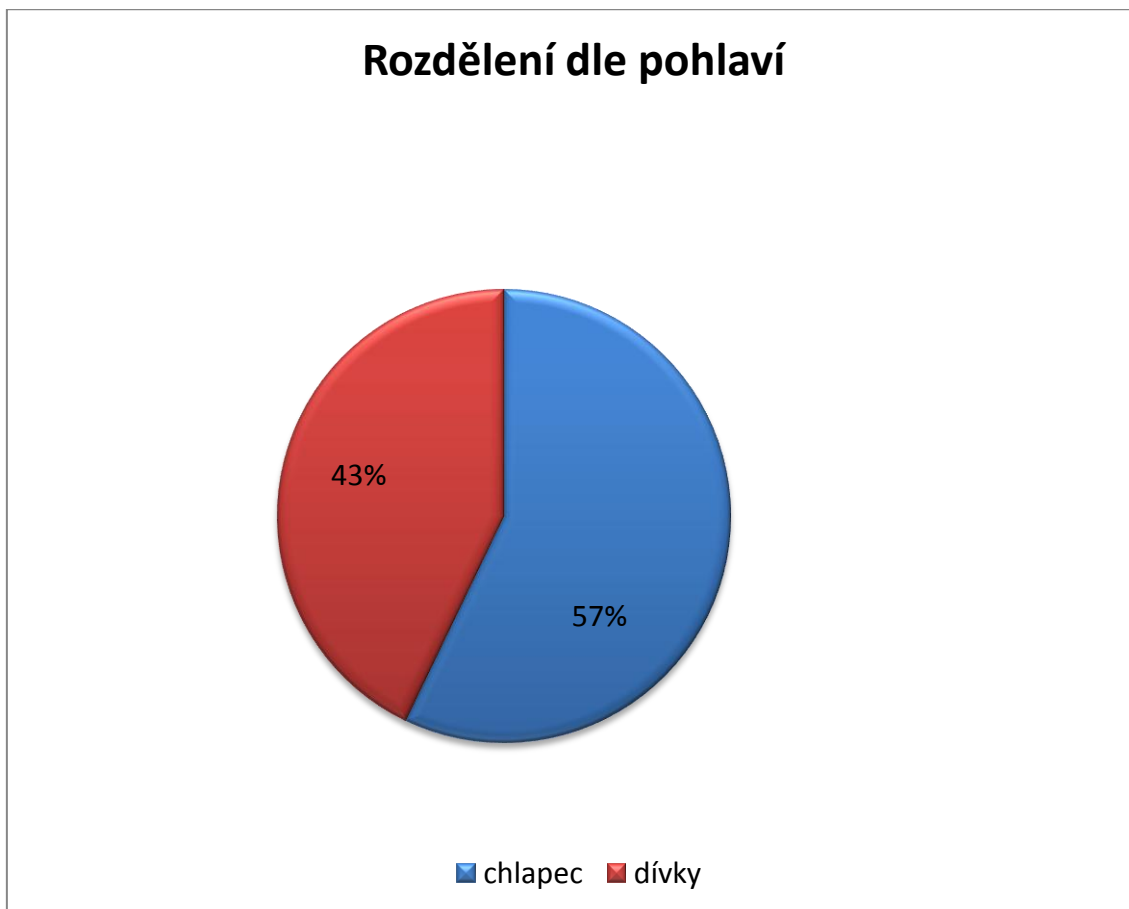

Respondenti za nejčastější způsoby ubližování ve třídě považují pomluvy (31%), které převažují nejvíce u dívek. Dále uvádí v 22% nadávky, ponižování (14%), posměch (14%) a ignorování (7%). Předpokládala jsem, že se zde bude vyskytovat také fyzické ubližování, mé předpoklady se však nenaplnily, protože žáci neuvedli vůbec projevy typu kopání, fackování, rány pěstí. Celkem 39% žáků neuvedlo žádný způsob ubližování ve třídě. Převažuje ubližování ve slovní podobě.

Následný rozbor se týká pouze šikanovaných dětí, kterých bylo 41%, tj. 35 žáků.

9. Ten, kdo Ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka?

Graf č. 10 Rozdělení dle pohlaví (škola č. 1)

Celkem 57% žáků odpovědělo, že jim bylo ubližováno chlapcem. Větší výskyt agresivního chování u chlapců se dalo očekávat. Přesto se zde objevuje 43% dívek, což je velmi velké procento v kontextu s chlapci.

10. Pokud jsi byl (a) šikanován (a), řekl (a) jsi o tom někomu?

Graf č. 11 Svěřuji se s šikanou (škola č. 1)

Toto procentuální zastoupení velmi překvapilo, byla očekávána spíše záporná odpověď. Obvykle se většina obětí se šikanou svému okolí nesvěřuje, protože se obává celkového zhoršení situace. Patrně je to dáno anonymitou dotazníků.

11. Pomohl Ti ten, se kterým jsi o šikaně mluvil (a)?

Graf č. 12 Pomoc, když se svěřím (škola č. 1)

Na tuto otázku převažovala kladná odpověď. Přesto někteří žáci v dotazníku uvedli, že pomoc byla spíše krátkodobá a málo efektivní.

Následné šetření je počítáno z celkového počtu respondentů.

12. Víš o někom ze školy/ třídy, že je šikanován?

Graf č. 13 Výskyt šikany u spolužáků (škola č. 1)

Šetřením bylo zjištěno, že se šikana vyskytuje téměř u poloviny žáků.

13. Cítíš se ve škole bezpečně?

Graf č. 14 Pocit bezpečí ve škole (škola č. 1)

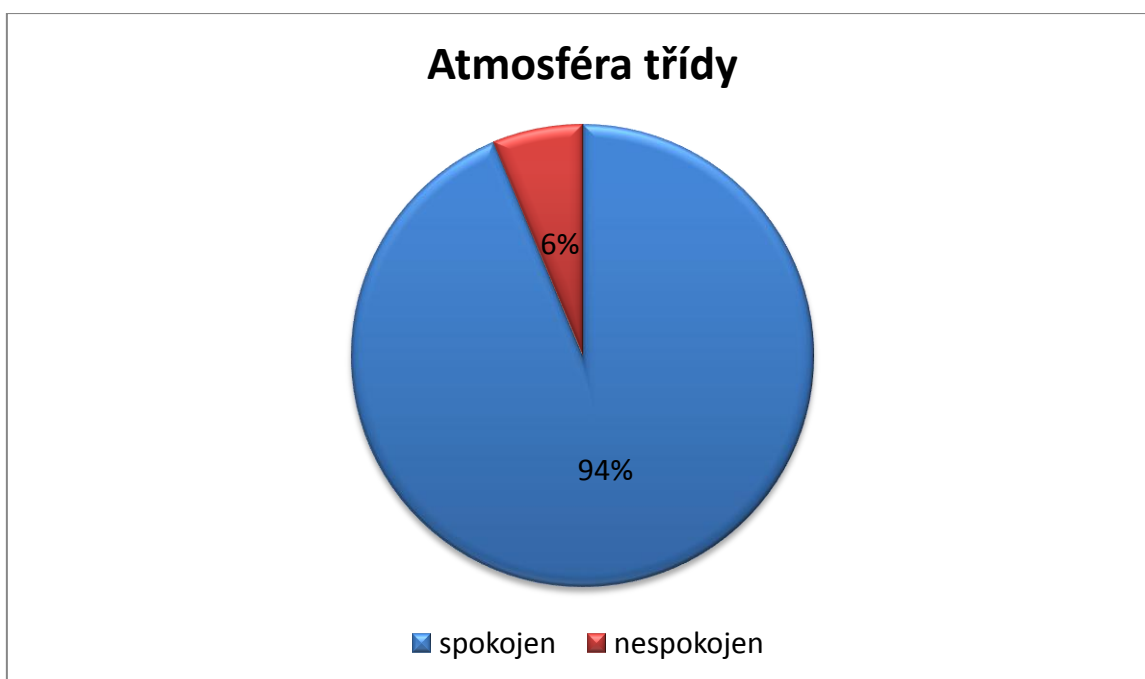

Bylo zjištěno, že 85% žáků se cítí v prostředí školy bezpečně.

Zpracování a vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření v **typu školy č. 2**. K podrobnému zpracování výsledků bylo vybráno všech 13 položek dotazníku. Otázky jsou zpracovány do následujících grafů a zjištěné výsledky zaznamenány dle procentuálního zastoupení. Respondenti jsou hodnoceni jako jeden celek.

1. Jsi rád v této třídě?

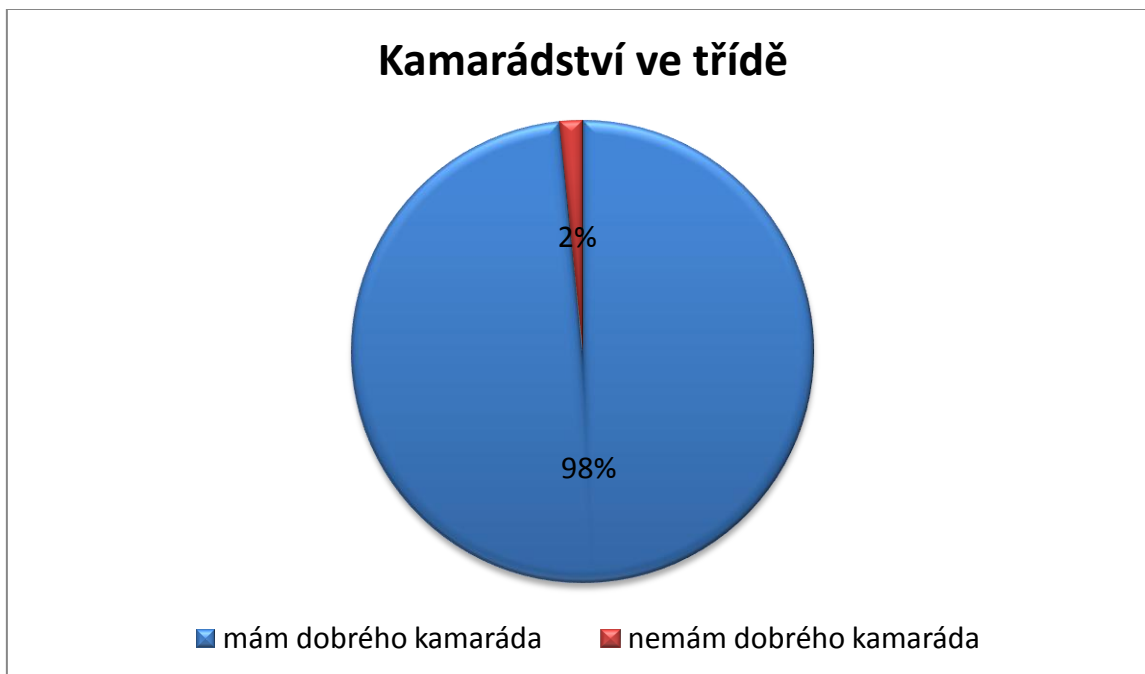
Graf č. 15 Atmosféra třídy (škola č. 2)

Dotazníková položka zjišťující spokojenost žáků ve třídě je zaměřena na to, jak se respondenti v kolektivu cítí a do jaké míry jsou spokojeni mezi svými spolužáky. Tato data jsou pro průzkum důležitá, jelikož šikana není nikdy záležitostí jen agresora a oběti. V rámci zjednodušení celkového pohledu považují odpověď 1-3 za odpověď spokojen a 4- 5 nespokojen. Celkem 94 % žáků se ve třídě cítí dobře. Tento výsledek je považován za uspokojivý.

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

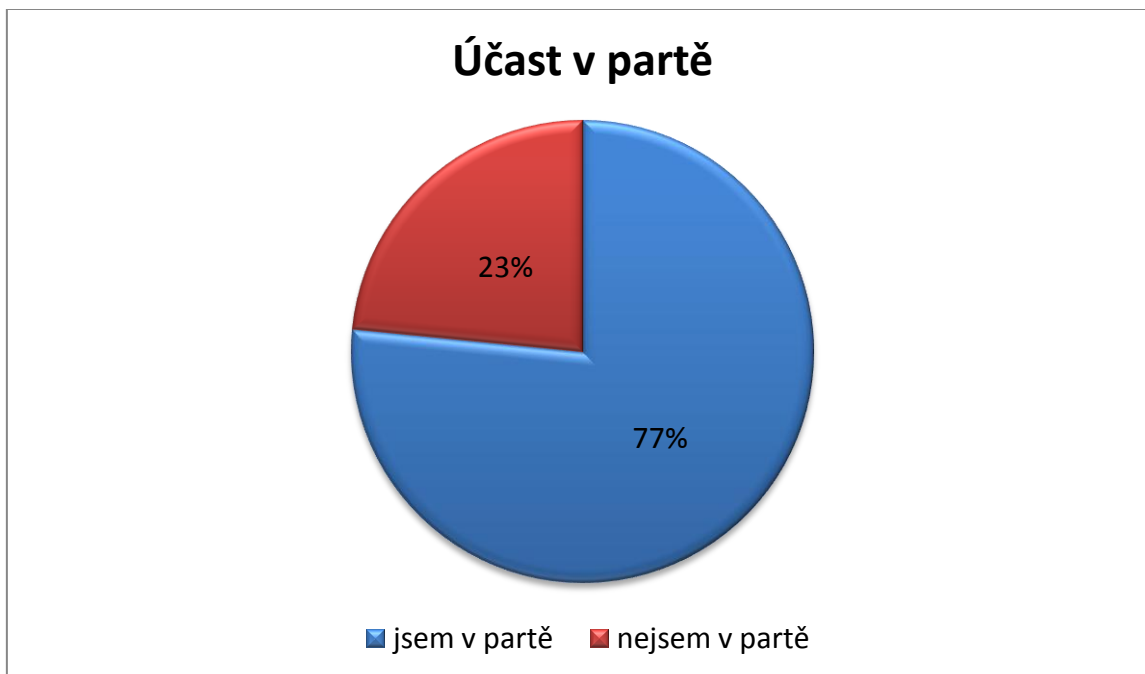
Graf č. 16 Kamarádství ve třídě (škola č. 2)

Tento graf je výsledkem zjištění, zda žáci mají ve třídě dobrého kamaráda. Tento dotaz měl konkrétní záměr. Obětí šikany se mnohdy stávají děti izolované, které nemají ve škole či třídě žádnou osobu, se kterou by mohly sdílet svoje radosti i starosti. Zjistila jsem, že 98% žáků má ve škole blízkého kamaráda. Zbývá 2 % kamaráda nemá, tím jsou v nevýhodné pozici a mohou se ve školním prostředí cítit špatně.

3. Patříš ve třídě do nějaké party?

Graf č. 17 Účast v partě (škola č. 2)

Vývoj osobnosti žáka souvisí se sociálním prostředím, ve kterém se pohybuje. Lze se domnívat, že zejména vliv party na jedince může být velkým zdrojem sociálních problémů. Z průzkumu nám vyplývá, že členství v partě u žáků dosahuje 77%. V partě se jedinec může cítit silný, protože má oporu skupiny. Nemusí se cítit zodpovědný za své jednání, protože skupina jej individuální zodpovědnosti zbavuje. V případě šikany hrozí riziko přijetí patologických norem chování a jedinec ztrácí svoji individualitu a „zdravý rozum“.

4. Vyskytuje se šikanování ve vaší třídě?

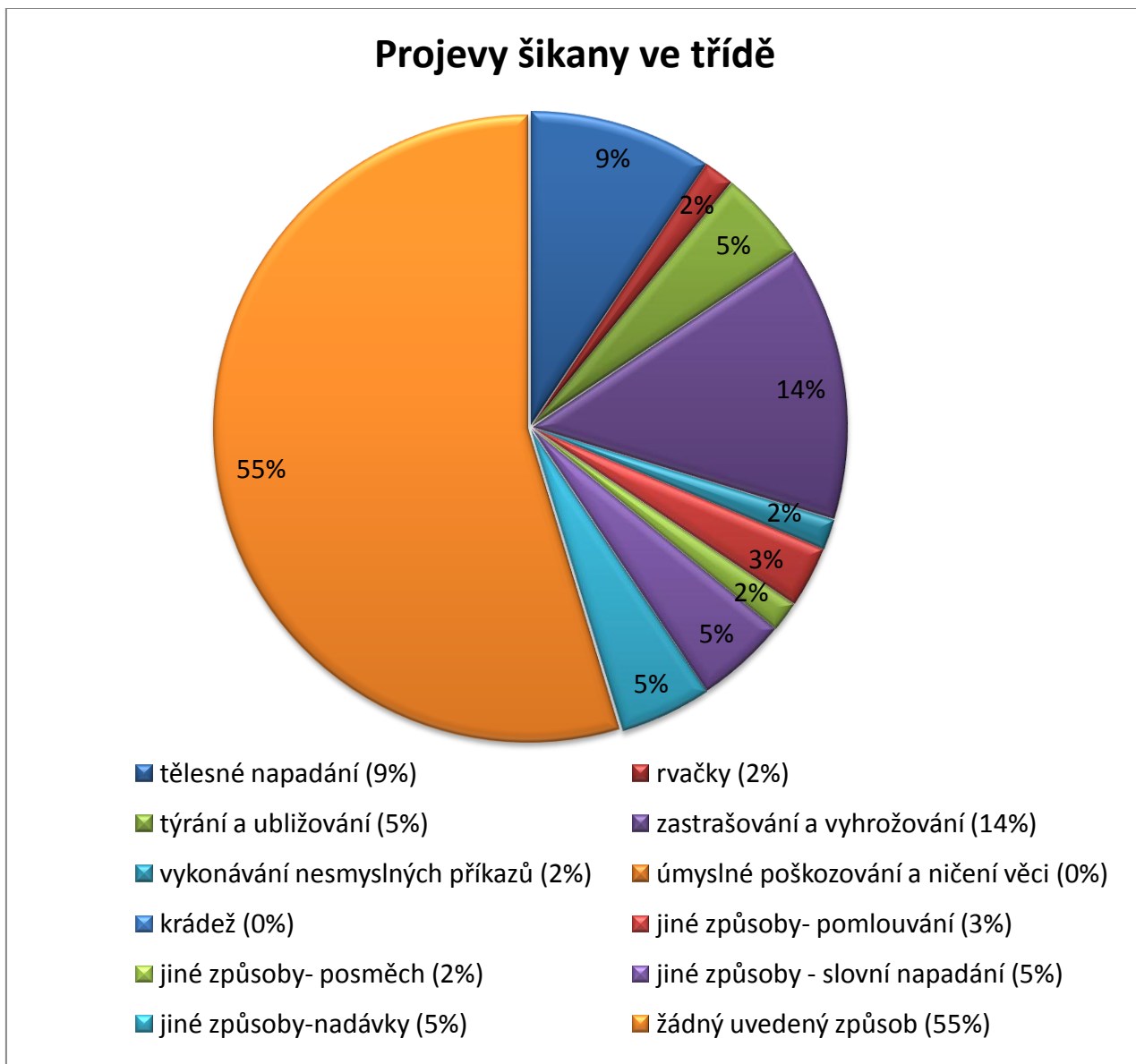
Graf č. 18 Šikana ve třídě (škola č. 2)

Téměř polovina respondentů odpověděla, že si myslí, že se v jejich třídě šikana vyskytuje. Tento výsledek byl opět překvapující, celkem 38% žáků je šikanováno! Tento výsledek opět potvrzuje fakt, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje téměř na každé škole, proto je třeba tomuto jevu věnovat zvláštní pozornost.

5. Jaký způsob šikanování se ve vaší třídě vyskytuje?

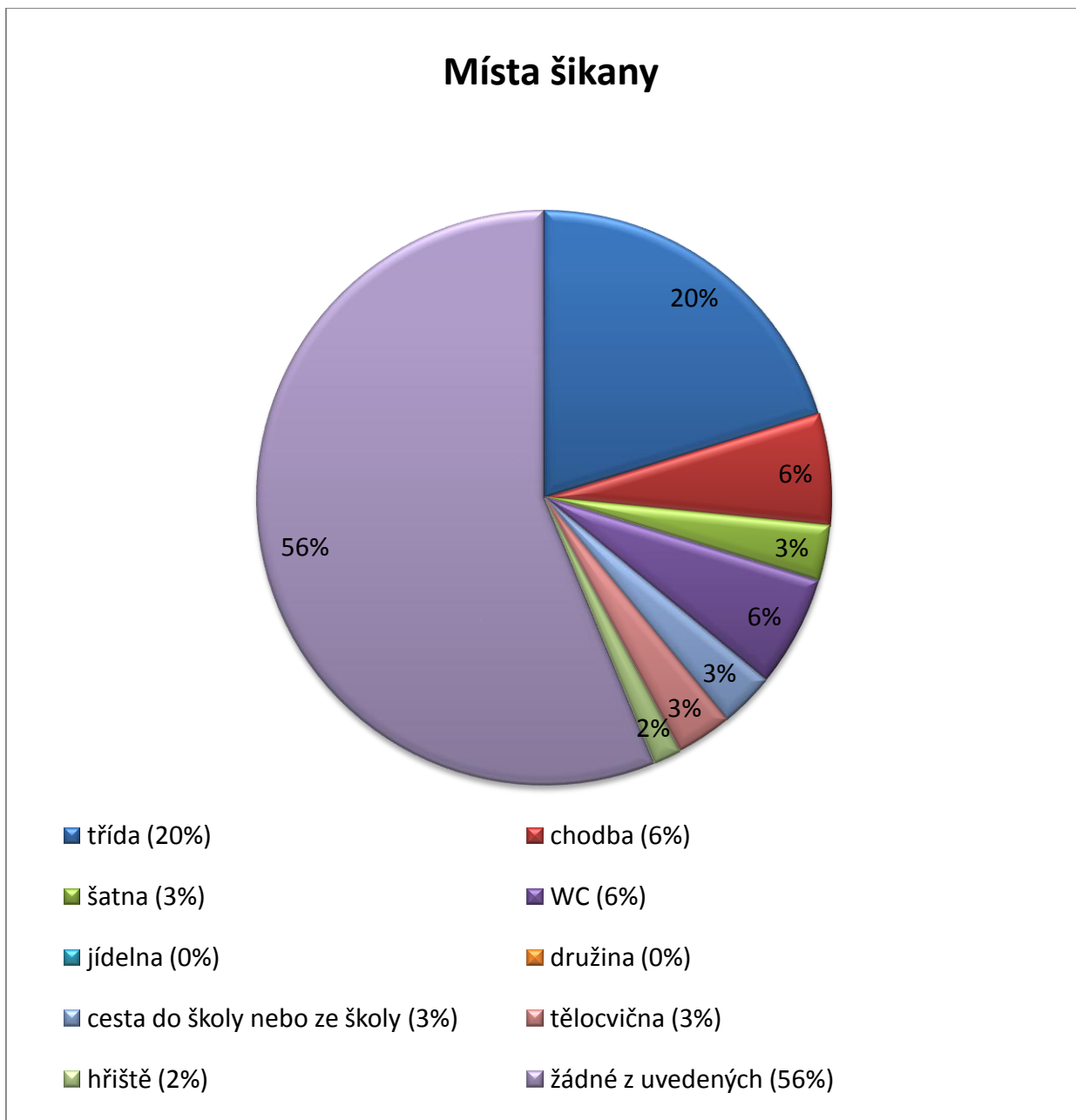
Graf č. 19 Projevy šikany ve třídě (škola č. 2)

Celkový počet respondentů si myslí, že nejzávažnějším důvodem a projevem šikanování ve třídě je zastařování a vyhrožování (14%), stejné procento žáků uvádí úmyslné poškozování a ničení věci. Nejmenší počet respondentů uvedlo posměch (2%) a slovní napadání (5%), týrání a ubližování (5%). Krádež, úmyslné poškozování a ničení věci se vůbec mezi žáky neobjevuje. Žáci v dotazníku uvedli ještě jiné projevy šikany, například pomlouvání (3%), již zmíněný posměch, slovní napadání a nadávky (5%).

6. Šikanování se nejčastěji vyskytuje na těchto místech.

Graf č. 20 Místa šikany (škola č. 2)

Tato část dotazníku byla zaměřena na místa, kde k šikaně dochází. Nejčastějším místem je třída v zastoupení 20%, což odpovídá faktu, že v ní žáci tráví nejvíce času. Jako druhé nejčastější místo výskytu respondenti uvádí šatnu (3%). Někteří se s šikanou setkali na záchodě (6%), chodbě (6%), při cestě do školy a ze školy (3%). V jídelně a družině se šikana nevyskytuje vůbec.

7. Ublížíval nebo ubližuje někdo ze třídy Tobě?

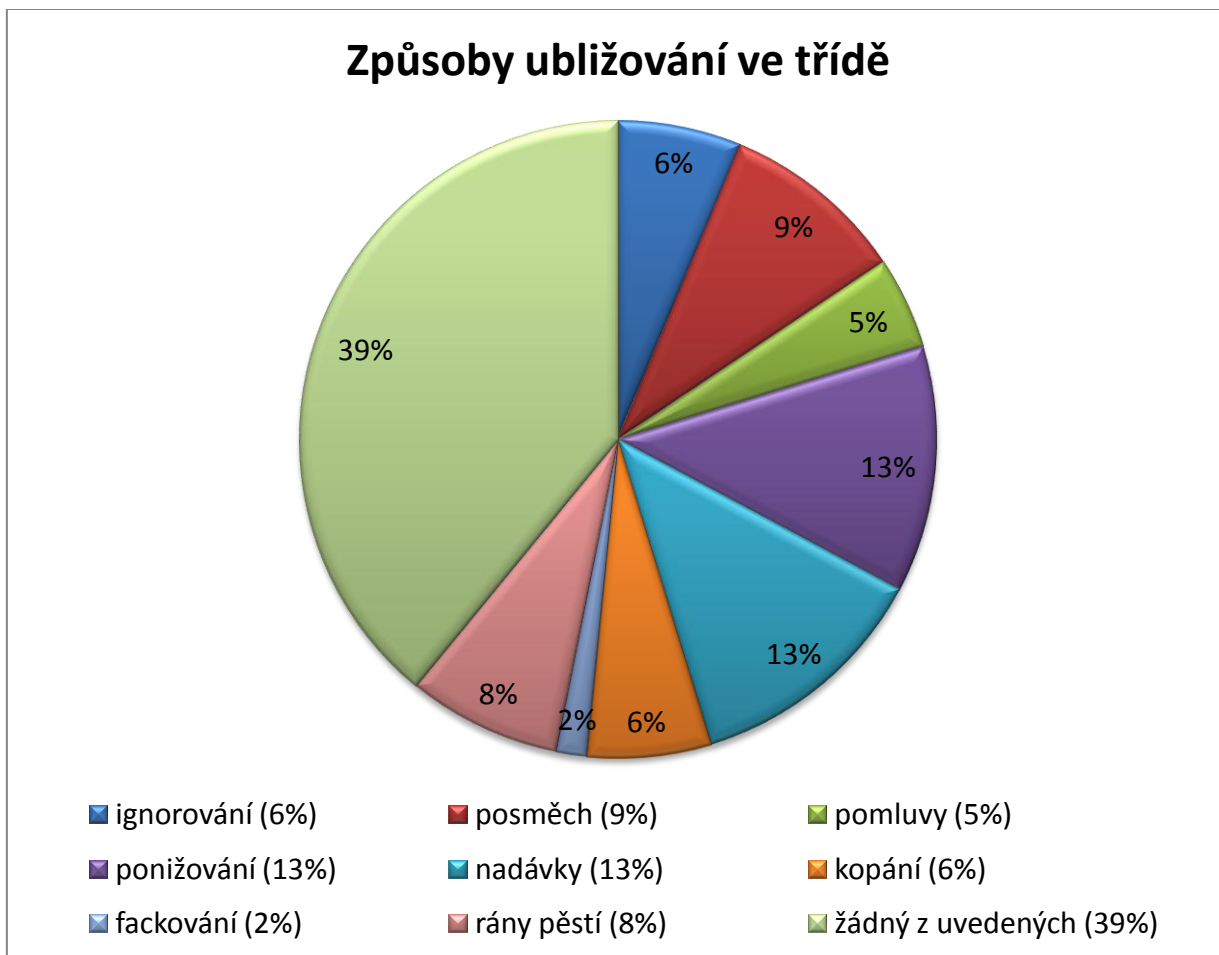
Graf č. 21 Výskyt ubližování ve třídě (škola č. 2)

Celkem 58% žáků odpovědělo, že jim ve třídě ubližováno není. Tento výsledek koresponduje s otázkou č. 1, kdy převážná většina žáků odpověděla, že jsou ve třídě spokojeni. Přesto zbylých 42% považují za číslo vysoké a téměř odpovídá výskytu šikany ve třídě (38%).

8. Jak Ti ubližují?

Graf č. 22 Způsoby ubližování ve třídě (škola č. 2)

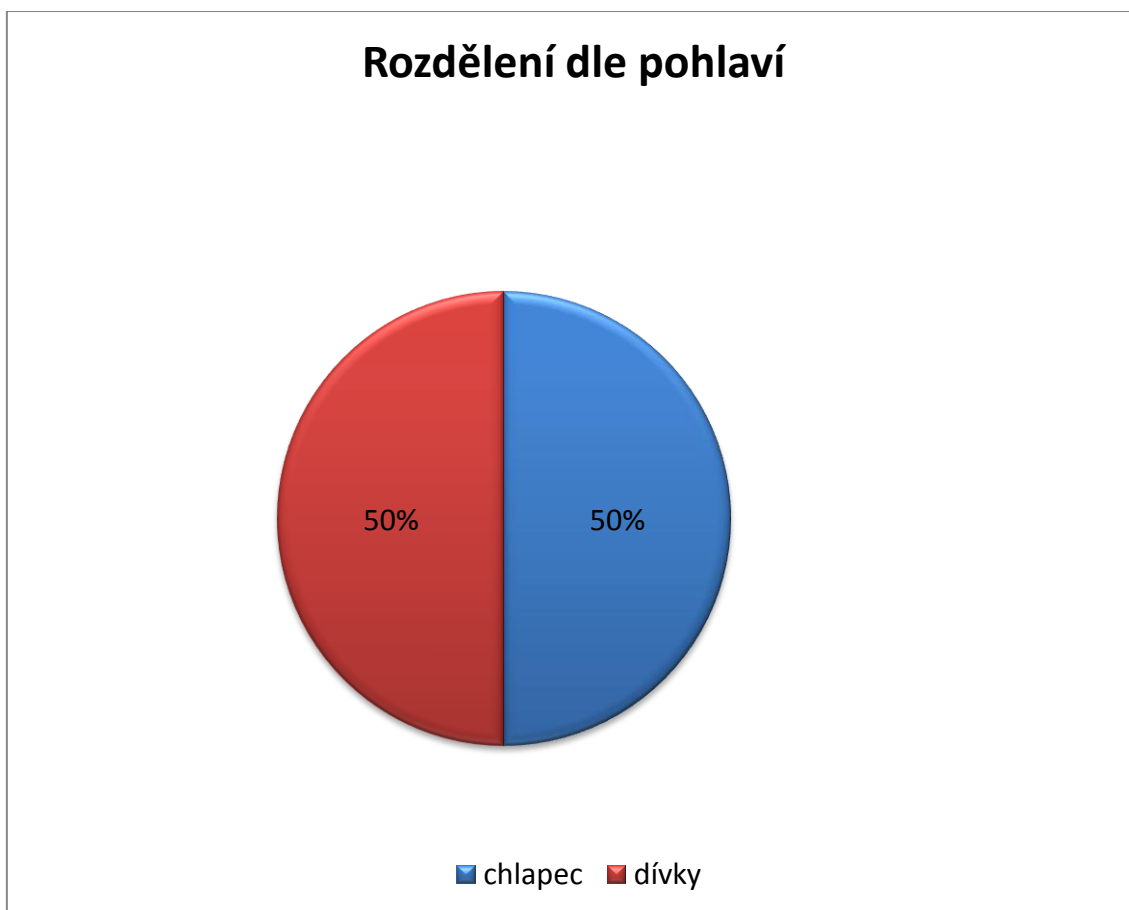

Respondenti za nejčastější způsoby ubližování ve třídě považují ponižování a nadávky (13%), které převažují nejvíce u dívek. Dále uvádí posměch (9%), rány pěstí (8%), ignorování (6%) a pomluvy (5%). Na rozdíl od školy č. 1 se zde vyskytuje i fyzické ubližování ve formě ran pěstí (8%), kopání (6%), fackování (2%). Celkem 39% žáků nevedlo žádný z uvedených způsobů ubližování ve třídě. Slovní a fyzické způsoby ubližování jsou ve vyváženém poměru.

Následný rozbor se týká pouze šikanovaných dětí, kterých bylo 38%, tj. 24 žáků.

9. Ten, kdo Ti ubližuje, je chlapec, nebo dívka?

Graf č. 23 Rozdělení dle pohlaví (škola č. 2)

Celkem 50% žáků odpovědělo, že jim bylo ubližováno chlapcem a stejnému počtu žáků bylo ubližováno dívkou. V kontextu s chlapci se jedná o velmi vysoké procento.

10. Pokud jsi byl (a) šikanován (a), řekl (a) jsi o tom někomu?

Graf č. 24 Svěřuji se s šikanou (škola č. 2)

Toto procentuální zastoupení velmi překvapilo, byla očekávána spíše záporná odpověď. Obvykle se většina obětí se šikanou svému okolí nesvěřuje, protože se obává celkového zhoršení situace. Patrně je to dáno anonymitou dotazníků.

11. Pomohl Ti ten, se kterým jsi o šikaně mluvil (a)?

Graf č. 25 Pomoc, když se svěřím (škola č. 2)

Na tuto otázku převažovala kladná odpověď. Přesto někteří žáci v dotazníku uvedli, že pomoc byla spíše krátkodobá a málo efektivní.

Následné šetření je vypočteno z celkového množství respondentů.

12. Víš o někom ze školy/ třídy, že je šikanován?

Graf č. 26 Výskyt šikany u spolužáků (škola č. 2)

Šetřením bylo zjištěno, že si žáci všimají šikany u svých spolužáků, potvrdily to odpovědi téměř poloviny dotazovaných.

13. Cítíš se ve škole bezpečně?

Graf č. 27 Pocit bezpečí ve škole (škola č. 2)

Bylo zjištěno, že 88% žáků se cítí v prostředí školy bezpečně.

5 Diskuze

Při studiu odborné literatury jsme zjistili, že šikana a agresivita mezi dětmi na základních školách není v současné společnosti výjimečným jevem. Tomuto celospolečenskému problému je věnována velká pozornost. Tento fakt, potvrzuje existence velkého množství odborné i laické literatury, internetových stránek i článků na téma šikany, agresivity dětí a násilí na školách. Publikace s tímto tématem jsou dobře dostupné, protože se jedná o téma velmi aktuální a zajímavé, nejen pro odborníky, ale i pro širokou veřejnost.

V zahraničí se tento jev stává předmětem různých výzkumů a zabývají se jím celé týmy speciálních pedagogů a psychologů. Na základě poznatků z prostudované literatury docházíme k závěrům, že šikana není jako dříve záležitostí především období puberty a adolescence, ale začíná se posouvat do období mladšího školního věku a mezi dětmi narůstá čím dál více bezohlednosti a také brutality.

Cílem této práce bylo shrnutí současných poznatků o šikaně a agresi na základních školách. Na první pohled se zdálo, že je tato problematika v odborné literatuře dostatečně zpracována. Zjistili jsme však, že většina českých autorů přejímá teorii šikany od předních českých odborníků Michala Koláře a Pavla Říčana. Všechny prostudované publikace i výsledky provedeného průzkumu se shodují v tom, že narůstá agresivní chování mezi žáky. Hlavní příčiny spatřují v rozšíření agrese v celé společnosti, nepříznivé rodinné vztahy, násilí šířené v médiích, které je běžně dostupné a přístup pedagogických pracovníků, který je mnohdy bohužel lhostejný.

V současnosti víme, že výskyt šikany na českých školách má epidemický rozměr. Nejlépe je zmapována situace právě na základních školách. Velké průzkumy v posledních desetiletích odhadují výskyt šikany až 40%. Výzkum Havlínové a Koláře (2001) uvádí, že na českých základních školách je šikanováno 41% dětí. Výsledek téměř koresponduje s průzkumem v této práci, kdy bylo zjištěno, že se šikana projevuje v obou typech škol a dosahuje v průměru 40%. Projekt Rychlá šetření 2007, který byl realizován Ústavem pro informace vzdělávání, poukazuje na to, že se šikana objevuje častěji na větších základních školách. Tento fakt se v našem průzkumu nepotvrdil, neboť šikana se objevuje přibližně ve stejném měřítku v obou typech škol. Z toho nám vyplývá, že velikost školy není zřejmě klíčovým faktorem, který ovlivňuje zjišťování, prevenci i řešení šikany.

6 Závěr

Byl proveden průzkum výskytu šikany ve dvou školách, a sice ve škole městského a vesnického typu. Celkem se ho zúčastnilo 150 žáků. Na základě analýzy provedené v této bakalářské práci jsem dospěla k těmto závěrům:

1. Bylo zjištěno, že celková atmosféra ve třídách je v obou typech škol uspokojivá. V průměru 93% žáků se ve třídě a kolektivu cítí dobře a jsou spokojeni mezi svými spolužáky.

2. Většina dětí má ve třídách své kamarády. Více izolovaných dětí se vyskytuje ve škole městského typu. Hlavní důvod spatřuji v tom, že děti ve městech spolu tráví méně času mimo školní prostředí, které je větší, tudíž anonymnější. Právě děti, které nemají kamarády ve třídě, jsou v nevýhodné pozici a mohou se ve školním prostředí cítit špatně. Výsledné procento totiž přesně koresponduje s procentem nespokojených dětí ve třídě.

3. Členství v partě u žáků dosahuje v průměru 75%. To dokazuje, že v partě se může jedinec cítit velmi silný, protože má oporu skupiny. Vidím zde problém v tom, že děti vyhledávající partu, mohou přestat mít vlastní odpovědnost za své chování. Negativním jevem může být to, že ho skupina může ovlivnit i negativním způsobem.

4. Velmi překvapujícím výsledkem bylo to, že se šikana ve třídě projevuje v obou typech škol, jak v městských, tak i vesnických naprosto shodně. Toto číslo je alarmující, šikana ve třídě dosahuje v průměru 40%. Tento výsledek potvrdil fakt, že se šikana vyskytuje téměř na každé škole.

5. Co se týká projevů šikany, ve třídě bylo shodně zjištěno, že nejvíce se v obou typech škol vyskytuje- zastrašování a vyhrožování, úmyslné poškozování a ničení věcí. Z toho vyplývá, že slovní šikana se vyskytuje ve třídě více než fyzická. Zajímavým zjištěním pro mě bylo to, že fyzická šikana ve škole vesnického typu se projevuje o 100% více než ve škole městského typu. Toto potvrzuje moje zjištění, které je uvedeno v kap. 4.1, kde zmiňuji, že tato škola soustřeďuje žáky se specifickými poruchami učení a chování, to by mohlo být důvodem, proč se zde vyskytuje ve vyšší míře fyzická šikana.

6. Nejčastějším místem výskytu šikany je třída a to v obou typech škol a dále prostory školy (chodba, šatna, WC). Naopak ve družině se opět shodně šikana téměř nevyskytuje, v jídelně a tělocvičně minimálně, na cestě do školy nebo ze školy občas. S největší pravděpodobností je to dáno tím, že v místech, kde děti nejsou zaměstnáni (přestávky) a jsou bez dozoru a spolu v kolektivu, dochází k šikaně.

7. Šetřením bylo zjištěno, že počet žáků, kterým je ubližováno ve třídě, je téměř shodný s počtem dětí, které jsou šikanováni. Tudíž všechny děti považují ubližování za šikanu. Toto se projevilo shodně v obou typech škol včetně procentuálního zastoupení. V průměru okolo 40 % žáků je šikanováno a je jim ubližováno.

8. Za nejčastější způsoby ubližování ve třídě jsou považovány pomluvy, nadávky, ponižování, posměch a ignorování. Opět převažuje spíše slovní napadání nad fyzickým ubližováním.

9. Dalším zajímavým a velmi překvapivým výsledkem je procentuální zastoupení pohlaví těch, kteří šikanují ostatní. Bylo zjištěno, že v obou typech škol shodně je zastoupení chlapců a dívek rovnocenné.

10. Díky anonymitě dotazníků se podařilo zjistit, že v obou typech škol se shodně svěřuje se šikanou svému okolí v průměru 60% dětí. Tento výsledek je pozoruhodný, protože jsem na základě studia zjistila, že se obvykle většina obětí se šikanou nesvěřuje.

11. Pokud se šikanování někomu svěřili, bylo zjištěno, že 2/3 dětí bylo pomoheno, ale spíše krátkodobě a málo efektivně. 1/3 dětí nenalezla pomoc, ve škole městského typu nenalezla pomoc téměř polovina dětí.

12. Šetření prokázalo, že si v průměru 40% žáků všímá šikany u svých spolužáků, a to u obou typů škol.

13. Ve škole se žáci cítí bezpečně v průměru 85% u obou typů škol, což koresponduje s celkovou spokojeností ve třídě. Přesto se téměř 15% dětí necítí ve škole bezpečně. Toto platí s minimálním rozdílem opět u obou typů škol. Vzhledem k tomu, že 40% dětí je šikanovaných, nepovažují nejvíce se vyskytující slovní šikanu za snížení bezpečí ve třídě. Pocit bezpečí koresponduje s celkovou atmosférou ve třídě a tento stav je uspokojivý.

Šikana se vyskytuje u obou typů škol u 40 % dětí a nejvíce k ní dochází v prostředí školy. Toto číslo je alarmující. Prostor ke zlepšení by mohl být v efektivnější práci v osvětové činnosti. Je nezbytné, aby pedagogové komunikovali více se žáky a vysvětlovali jim, jak se mají zachovat, když sami zažívají nebo uvidí šikanu u ostatních. Dále, aby jim více naslouchali, více si všímali změn chování a častěji spolupracovali s rodiči dětí. Toto by pomohlo i tomu, co bylo zjištěno, že šikanovaným se většinou dostane pouze krátkodobé a neefektivní pomoci.

Slovní napadání se vyskytuje ve školách v nejvyšší míře. Dívky a chlapci jsou v roli agresorů ve stejném podílu. V minulosti se více vyskytovala agrese u chlapců, v současné době zde není rozdíl. Důvod spatřuji v měnícím se rodinném zázemí dětí.

Dle mého názoru dochází k vyšší rozvodovosti rodičů, pracovní doba rodičů se prodlužuje, dětem je věnována menší pozornost a často jsou dětmi ulice. Tuto pozornost se snaží získat prostřednictvím účasti v partách, v podstatě psychicky strádají a snaží se na sebe upoutat pozornost. V podstatě šíří negativismus mezi ostatní. Jediným řešením je aktivní práce pedagogů, vedoucí ke stmelení kolektivu, navození přátelské atmosféry ve třídě, nastavení pravidel, empatie a upevňování dobrých vztahů ve třídě. Dále zvýšení motivace žáků, více je chválit a zvýšit míru individuálního přístupu, poznat žáky i mimo školní prostředí, zlepšit komunikaci a spolupráci s rodiči. V neposlední řadě pokládám za důležité, aby se pedagogové více vzdělávali v rámci této problematiky a vzájemně konzultovali své zkušenosti s kolegy.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tereza Pevná
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Michal Růžička, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Projevy agrese a šikany na 2. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Manifestations of aggression and bullying at the 2nd primary schools.
Anotace práce:	Hlavním tématem bakalářské práce jsou projevy agrese a šikany u žáků na 2. stupni základních škol. Cílem bylo zmapovat současné poznatky o agresi a šikaně. V teoretické části jsem zpracovala problematiku šikany a agrese, možnosti jejich klasifikace, projevů a příčin. V další části zpracovávám výsledky průzkumu dotazníkového šetření. Výsledky byly zaznamenávány do přehledných grafů, ze kterých byly vyvozeny závěry.
Klíčová slova:	Agrese, agresivita, šikana, kyberšikana
Anotace v angličtině:	The main subjects of this thesis are manifestations of aggression and bullying in 2nd grade pupils at primary schools. The aim was to present current information on bullying and aggression. In the theoretical part I worked bullying and aggression, the possibility of their classification, symptoms and causes. In another part of the processing results of the survey questionnaire. The results were recorded in tables and graphs from which conclusions were drawn.
Klíčová slova v angličtině:	Aggression, aggressiveness, bullying, cyber bullying
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 - Dotazník k výskytu šikanování
Rozsah práce:	61 stran (67 065 znaků)
Jazyk práce:	Český jazyk

7 Použitá literatura

1. ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2004, 101 s.
ISBN 80- 7178-808-2.
2. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1 vyd. Praha: ISV, 2003, 197 s.
ISBN 978-80-260-1711-0.
3. BENDL, Stanislav. *Jak předcházet šikaně*. 1. vyd. Praha: ISV, 2004, 208 s.
ISBN 80- 86642-14-3.
4. BOURCET, Stéphane a Isabelle GRAVILLONOVÁ. *Šikana ve škole, na ulici, doma*.
1.vyd. Praha: Albatros, 2006, 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
5. ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998,
204 s. ISBN 80-902614-1-8.
6. ERB, Helmut H. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. 1. vyd. Praha: Amulet, 2000, 126 s.
ISBN 80-86299-22-8.
7. FIELDOVÁ, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2009, 311 s.
ISBN 978-80-249-1176-2.
8. GÁL, Fedor. *Násilí*. 1. vyd. Praha: EGEM, 1994, 143 s. ISBN 80-85395-41-X.
9. HERZOG, Rupert. *Násilí není řešení*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2009, 120 s.
ISBN 978-80-7238-850-9.
10. HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd.
Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. 56 s. ISBN 80-7020-004-9.
11. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 127 s.
ISBN 80-7178-123-1
12. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 255 s.
ISBN 80-7178-513-X.
13. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, 256 s.
ISBN 80-7367-014-3.
14. KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005,
151 s. ISBN 80-7178-945-3.
15. LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství,
2001, 157 s. ISBN 80-85850-66-4.
16. LOVASOVÁ, Lenka. *Šikana*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005, 27 s.
ISBN 20050912.

17. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
18. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2011, 335 s. ISBN 80-7178-771-X.
19. NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997, 270 s. ISBN 80-200-0592-7.
20. PAPCUNOVÁ, Jana a kol. *Nový Hrádek 650 let*. 1. vyd. Nové Město nad Metují: městys Nový Hrádek, 2012. 279 s. ISBN 978-80-260-1711-0.
21. PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie pomoci*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004, 226 s. ISBN 80-7254-593-0.
22. ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, 97 s. ISBN 978-80-7367-984-2.
23. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2010, 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.
24. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
25. VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol. *Minimalizace šikany*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
26. Historie a současnost školy. In *Základní škola Komenského Nové Město nad Metují* [online]. © 2012 [cit. 5.4.2013]. Dostupné z: www.zskom.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=62&Itemid=67
27. Historie a současnost školy. In *Základní škola Nový Hrádek* [online]. © 2005- 2012 [cit. 5.4.2013]. Dostupné z: < www.zsnovyhradek.cz/historie.html >
28. Projekt Rychlá šetření 2007. In *Metodický pokyn MŠMT* [online]. © 2006-2012 [cit. 15.4.2013]. Dostupné z: < www.uiv.cz/clanek/374/1359 >
29. Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských Zařízení.[online]. © 2006-2012 [cit. 6.4.2013]. Dostupné z: www.msmt.cz/socialni-programy/metodicky-pokyn-k-sikanovani?highlightWords=pREVENCE+%C5%98E%C5%A0EN%C3%8D+%C5%A0IKANOV%C3%81N%C3%8D+MEZI+%C5%BD%C3%81KY+%C5%A0KOL+%C5%A0KOLSK%C3%9DCH+ZA%C5%98%C3%8DZEN%C3%8D

30. Školní program proti šikanování. In MŠMT [online]. © 2006-2012

[cit. 1.4.2013] Dostupné z: www.msmt.cz/vzdelavani/skolni-program-proti-sikanovani-sikana?highlightWords=%C5%A0koln%C3%AD+program+proti+%C5%A1ikanov%C3%A1n%C3%AD

8 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník k výskytu šikanování

DOTAZNÍK K VÝSKYTU ŠIKANOVÁNÍ

Milí žáci a žákyně, obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který se týká výskytu šikanování na druhém stupni základních škol. Při vyplňování pracujte prosím samostatně. Pozorně si přečtete otázky a vyznačte odpovědi, které považujete za pravdivé. Dotazník je anonymní a nemusíte se podepisovat. Vaše odpovědi jsou důvěrné a nebudou žádným způsobem zneužity. Získané informace mohou pomoci zabránit ubližování slabým a bezbranným a vytvořit bezpečnější prostředí na Vaší škole.

„ Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně, ubližuje druhým.“

Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co je ti nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí - strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak, pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

Jsem: chlapec

dívka

Třída:

1. Jsi rád (a) v této třídě?

Ano

Ne

Oznámkuj známkou od jedničky do pětky.

1 2 3 4 5

2. Máš ve třídě dobrého kamaráda?

Ano

Ne

3. Patříš ve třídě do nějaké party?

Ano

Ne

4. Vyskytuje se šikanování ve Vaší třídě?

Ano

Ne

5. Jaký způsob šikanování se ve Vaší třídě vyskytuje? (zaškrtni) Tělesné napadení, rvačky, týrání a ubližování, zastrašování a vyhrožování, vykonávání nesmyslných příkazů, úmyslné poškozování a ničení věci, krádeže, nevyskytuje se, jiné způsoby (uved'te jaké)

